

İNŞAAT SEKTÖRÜ ANALİZİ

Ekonomi Yönetimlerinin Zor Kararı;
Enflasyon mu, Büyüme mi?

Dünya
Türkiye
İnşaat Sektörü

Ekim
2024

TÜRKİYE MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ

“En büyük hatalardan biri politikaları ve programları sonuçlarından ziyade niyetleriyle değerlendirmektir.”

Milton Friedman

7 Aralık 1975, The Open Mind'da Richard Heffner ile Röportajı

ÖZET

Küresel ekonomi, 2024 yılının üçüncü çeyreğinde de “ihtiyatlı iyimser” tutum sergilemiştir. Salgın sonrası ekonomik “iyileşme”yi hedefleyen ekonomi yönetimleri, tüm dünyada tırmanan enflasyonla mücadeleye odaklanmıştır. Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla enflasyondaki artış enerji ürünleri ve gıda fiyatlarındaki hızlı yükselişle daha da belirgin bir hal alırken tedarik zincirindeki aksaklıklar, hızla yükselen petrol, doğalgaz, emtia ve gıda fiyatları küresel çapta etkili olan bir "enflasyon fırtınası"na dönüşerek yaşam maliyetlerini ciddi ölçüde artırmıştır.

Yükselen enflasyon hemen hemen tüm merkez bankalarının en büyük sınavı haline gelirken, ABD ve bazı Avrupa ülkeleri dahil gelişmiş ekonomilerde son 40 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Birçok ülke merkez bankası faiz oranlarını artırarak enflasyonu dizginlemeye çalışmış, ekonomi yönetimleri yasal fiyat kontrolleri, vergi artışları ve hükümet harcamalarının azaltılması gibi çeşitli para ve maliye politikaları kullanmıştır. Bu sıkı duruş sayesinde birçok ekonomide enflasyonda hedefe doğru ilerleme sağlanmış ancak ekonomilerin büyüme hızları yavaşlamıştır.

Dünya genelinde enflasyondaki bu düşüş eğilimi, birçok ülkenin ekonomi politikalarıyla paralel ilerlerken, düşüşün farklı bölgelerde farklı hızlarda devam etmesi de dikkat çekmiştir. Tüm çabalara rağmen önümüzdeki süreçte yüksek enflasyonun, başta hizmet sektörü olmak üzere dünya genelinde birçok hükümeti ve merkez bankasını zorlamaya devam edeceği öngörülmektedir.

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü'nün (OECD), Eylül ayı Ekonomik Görünüm raporunda küresel büyüme tahmini 2024 ve 2025 yılları için %3,2 olarak açıklanmıştır.

Uluslararası Finans Enstitüsü'nün (IIF) "Küresel Borç Monitörü Raporu"nda küresel borç tutarı yılın ilk yarısında 312 trilyon ABD Doları'na çıkmıştır.

Yumuşak iniş senaryolarının güçlendiği ABD'de yıllık TÜFE enflasyonu Ağustos'ta %2,5 ile Şubat 2021'den bu yana en düşük düzeyine gerilemiştir.

Amerikan Merkez Bankası (FED) Eylül ayında politika faizinde 50 baz puanlık hızlı bir indirime giderken, Avrupa Merkez Bankası (ECB) da referans faiz oranlarını bu yıl ikinci kez düşürmüştür.

2024 yılının ikinci çeyreğinde Euro Bölgesi ekonomisi çeyreklik bazda %0,3 ile art arda ikinci çeyrekte de genişlerken, yıllık bazda %0,6 ile beklentilerin üzerinde büyümüştür. Yıllık TÜFE enflasyonu Ağustos'ta %2,2'ye inmiş, aylık bazda ise %0,1 olarak gerçekleşmiştir.

Çin ekonomisi 2024'ün ikinci çeyreğinde yıllık bazda %4,7 ile piyasa beklentilerinin altında ve 2023'ün ilk çeyreğinden bu yana en yavaş hızda büyümüştür.

Rus ekonomisi 2024'ün ilk çeyreğindeki %5,4'lük büyümenin ardından yılın ikinci çeyreğinde yavaşlayarak %4,1 büyümüştür.

Türkiye ekonomisi 2024 yılının ikinci çeyreğini yıllık bazda %2,5 ile piyasa beklentilerinin altında bir büyüme ile kapatmıştır. İnşaat sektöründe ise aynı dönemde %6,5 ile genel ekonominin önünde ancak bir önceki çeyreğin altında bir büyüme gerçekleşmiştir.

Eylül ayında TÜFE aylık bazda %2,97 ile piyasa beklentilerinin üzerinde artarken, yıllık TÜFE enflasyonu %49,38 seviyesine gerilemiştir. Aynı dönemde, yurt içi ÜFE aylık bazda %1,37, yıllık bazda %33,09 oranında artış kaydetmiştir.

5 Eylül'de açıklanan 2025-2027 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'da 2024-2026 yılları için GSYH büyüme tahminleri %3,5, %4,0 ve %4,5 olarak yer almıştır.

Ağustos'ta mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı 0,3 puan düşüşle %8,5 seviyesine gerilerken, atıl işgücü oranı 0,7 puan azalarak %27,2'ye gerilemiştir.

Takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre, sanayi üretim endeksi Ağustos'ta yıllık bazda %5,3 daralmıştır.

İSO Türkiye İmalat PMI, Eylül ayında 44,3'e gerileyerek sektörde zorlu faaliyet koşullarının belirginleştiğine işaret etmiştir.

Ağustos'ta cari işlemler hesabı 4,3 milyar ABD Doları fazla verirken, 12 aylık kümülatif cari açık 111,3 milyar ABD Doları'na gerilemiştir.

Merkezi yönetim bütçe açığı Eylül ayında 100,5 milyar TL, Ocak-Eylül döneminde ise 1 trilyon 74 milyar TL olmuştur.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Eylül ayı toplantısında piyasa beklentilerine paralel olarak politika faizini değiştirmeyerek %50 seviyesinde tutmuştur.

Eylül ayında Ekonomik Güven Endeksi 95,0, Tüketici Güven Endeksi 78,2, Reel Kesim (İmalat Sanayi) Güven Endeksi 99,2 değerini almıştır.

Aynı dönemde alt sektörlerden Hizmet Sektörü Güven Endeksi 112,6, Perakende Ticaret Sektörü Güven Endeksi 110,6, İnşaat Sektörü Güven Endeksi ise 87,8 olmuştur.

Moody's, Türkiye'nin kredi notunu iki kademe artırarak 'B3'ten 'B1'e yükseltirken, kredi notu görünümünü de pozitif olarak korumuştur. Fitch ise Türkiye'nin kredi notunu bir kademe artışla "BB-"ye yükseltirken, kredi notu görünümünü "pozitif"ten "durağan"a çekmiştir.

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri (YDMH) kapsamında Ocak-Haziran 2024 dönemi itibarıyla Türk inşaat sektörü tarafından yurt dışında 11,8 milyar ABD Doları tutarında 161 proje üstlenilmiştir.

Engineering News Record (ENR) Dergisi'nin 2024 yılına ait "Dünyanın En Büyük 250 Uluslararası Müteahhidi" listesinde 43 Türk müteahhitlik firması ile yer alan Türkiye, dünya ikinciliğini korumuştur.

DÜNYA

Jeopolitik Gerilimler, Acı Reçetelerle

2024 yılının son çeyreğine, uygulanan sıkı para politikaları ve yazılan acı reçetelerin olumluya çevirdiği ekonomik görünüm ile birlikte küresel ekonominin önemli aktörlerinden teker teker faiz indirimi adımları ile gelinmiş, oluşan bu ihtiyatlı ama iyimser tablo dünyanın içine düştüğü jeopolitik kaos nedeniyle gölgede kalmıştır. Avrupa seçimleri geride bırakırken dünyanın gözü ve nabızı Amerika Birleşik Devletleri'nde sayılı günler kalan başkanlık seçimlerine odaklanmıştır. Cumhuriyetçi Partinin adayı ve eski ABD Başkanı Donald Trump, uğradığı suikast girişimi sonucunda kamuoyu nezdinde güçlenmiş, bu olayın ardından adaylıktan çekilme kararı alan Demokrat Parti adayı ve ABD Başkanı Joe Biden yerine yardımcısı Kamala Harris aday olmuştur. Böylelikle Rusya-Ukrayna savaşını, Orta Doğu'da süren kaosu, Çin-Tayvan gerilimini ve aslında tüm dünyanın rotasını belirleyecek olan ve şu ana kadar başa baş ilerleyen seçimde, kazanan kim olursa olsun yönetimin her koşulda değişeceği kesinleşmiştir.

Bu koşullarda yılın son çeyreğine başlayan ekonomi yönetimleri enflasyonla mücadele ile ekonomik büyüme arasında sıkışıp kalmış, güçlü ekonomiler her türlü enstrümanı kullanarak enflasyonla mücadelelerinde büyüme tarafında görece az kayıpla olumlu sonuçlar alırken, gelişmekte olan ekonomiler enflasyon sarmalından kurtulamamıştır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD), Eylül ayında “Köşeyi Dönmek” başlığıyla yayımladığı Ekonomik Görünüm Raporu'nda, küresel ekonominin 2024 yılının ilk yarısında dirençli kaldığı ve enflasyonun ılımlı seyrini sürdürdüğü belirtilmiştir. Raporda ABD, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Birleşik Krallık dahil olmak üzere birçok G20 ülkesinde nispeten güçlü büyüme görüldüğü, ancak aralarında Almanya'nın da bulunduğu birkaç ekonomide daha zayıf bir büyüme gerçekleştiği ifade edilmiştir.

Raporda özellikle hizmet sektöründe ekonomik aktivitenin güçlü kaldığı belirtilirken, satın alma gücünün birçok ülkede henüz salgın öncesi seviyelere tam olarak dönmediği vurgulanmıştır. Küresel ticarete beklenenden hızlı toparlanma görüldüğü ve ihracat siparişlerinde ılımlı seyrin sürdüğü, enflasyon tarafında ise mal fiyatlarının gerilemesine rağmen birçok ülkede hizmet sektöründe maliyet ve fiyat baskılarının etkisini sürdürdüğü belirtilmiştir.

Bu kapsamda, dünya çapında dezenflasyon sürecinin devam etmesi, reel gelirlerdeki iyileşme ve birçok ekonomide para politikasının daha az kısıtlayıcı olmasının talebi destekleyeceği beklentisiyle küresel ekonomik büyüme tahminini 2024 yılı için Mayıs ayında öngördüğü %3,1 seviyesinden %3,2'ye yükselten OECD, 2025 yılı için tahminini %3,2 olarak korumuştur.

Raporda ABD'de ekonomik büyümenin yavaşlamasının ancak para politikasındaki gevşemeyle desteklenmesi beklenirken, bu yıla ilişkin büyüme tahmini %2,6 olarak sabit bırakılmış, ancak 2025 yılı büyüme tahmini %0,2 oranında aşağı yönlü revize edilerek %1,6'ya çekilmiştir.

OECD, Euro Bölgesi 2024 yılı ekonomik büyümesine ilişkin %0,7 olan öngörüsünü değiştirmemiş ancak 2025 tahminini %0,2 aşağı yönlü revize ederek %1,3 olarak belirlemiştir. Raporda, Çin ekonomisine ilişkin 2024 ve 2025 yılı büyüme tahminleri sırasıyla %4,9 ve %4,5 ile sabit kalmıştır.

Raporda, enflasyonun 2025'te birçok G20 ülkesinde hedef seviyeye geri döneceği öngörülürken, küresel ekonomiye ilişkin önemli risklerin devam ettiği uyarısı yer almıştır. Devam eden jeopolitik ve ticari gerilimlerin yatırımlara giderek daha fazla zarar verebileceği ve ithalat fiyatlarını yükseltebileceği riskinin yanı sıra iş gücü piyasasındaki soğumanın etkisiyle ekonomik büyümenin beklenenden daha keskin şekilde yavaşlayabileceği ve dezenflasyon patikasından olası sapmaların finansal piyasalarda bozulmayı tetikleyebileceğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, enflasyon daha ılımlı hale geldikçe ve iş gücü piyasasındaki

baskılar hafifledikçe, para politikası indirimlerine devam edilmesi gerektiği ancak indirimlerin zamanlama ve kapsamının verilere bağlı kalmasının önemine işaret edilmiştir.

Uluslararası Finans Enstitüsü (IIF) tarafından Eylül ayında yayımlanan "Küresel Borç Monitörü Raporu"nda küresel borç tutarı yılın ilk yarısında yaklaşık 2,1 trilyon ABD Doları artarak 312 trilyon ABD Doları'na çıkmıştır.

Bu dönemde küresel borçlarda yaşanan artış, geçen yılın ilk yarısında kaydedilen 8,4 trilyon ABD Doları tutarındaki artışın önemli ölçüde altında kalmıştır.

Küresel borçlardaki artışın önemli bir kısmı Çin ve ABD'deki borçlanmadan kaynaklanırken, Hindistan, Rusya ve İsveç de küresel borçların artmasında etkili olmuştur. Birçok Avrupa ülkesi ve Japonya'da ise toplam borç tutarında belirgin bir düşüş kaydedilmiştir.

Gelişmiş ekonomilerin toplam borcu yılın ikinci çeyreği itibarıyla 210,5 trilyon ABD Doları olarak hesaplanırken, gelişmekte olan piyasalardaki borç 101,3 trilyon ABD Doları olmuştur.

Küresel borcun dağılımına bakıldığında, hane halkına ait borçlar bu dönemde 59,6 trilyon ABD Doları'na, finansal olmayan şirketlere ait borçlar 89,6 trilyon ABD Doları'na, kamu borçları 91,7 trilyon ABD Doları'na ve banka gibi finansal şirketlere ait borçlar 70,9 trilyon ABD Doları'na yükselmiştir.

Küresel borcun gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) oranı genel olarak istikrarlı bir seyir izlemiş ve %327-328 civarında seyretmiştir.

Toplam GSYH'ye oranları dikkate alındığında, hane halkına ait borçlar ikinci çeyrek itibarıyla geçen yılın aynı dönemine kıyasla %62'den %60,9'a, finansal olmayan şirketlere ait borçlar %91,5'ten %90,6'ya ve finansal sektöre ait borçlar %78,9'dan %78,5'e inmiştir. Aynı dönemde kamuya ait borçlar %96'dan %97,6'ya çıkmıştır.

Öte yandan Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ), Eylül ayında yayımladığı "2024 Dünya Ticaret Raporu"nda küresel ticaretin birçok ülkede yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunduğu, ancak bunun tek başına yoksullukla mücadelede yardımcı olmadığı belirtilmiştir.

Ticaretin yanında yoksullukla mücadele ve ekonomiler arasındaki uçurumun kapanması için sosyal önlemlerin ve uluslararası işbirliğinin gerekli olduğunun aktarıldığı raporda, ayrıca küresel ticareti daha kapsayıcı hale getirmek için mesleki eğitim, tüketicilerin daha düşük fiyatlardan yararlanmasını sağlamak için rekabet politikası, güvenilir altyapı ve iyi işleyen finansal piyasalar gibi destekleyici iç politikaları içeren kapsamlı bir stratejiye de ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

Raporda, DTÖ'nün 2022 yılında yayımladığı Küresel Eşitsizlik Raporu'na atıfta bulunularak, mutlak anlamda küresel gelir eşitsizliğinin 110 yıl önceki kadar yüksek olduğuna dikkat çekilmiştir. Buna göre, 1910'da dünya nüfusunun en zengin %10'luk kesiminin geliri, en alttaki %50'lik kesimin gelirinden 41 kat daha fazla iken, bu oran 2020 yılında 38 kat olmuştur. Ayrıca yoksul ülkelerin, uluslararası ticarete daha az katılma, daha az doğrudan yabancı yatırım alma ve ithalata daha fazla bağımlılık eğiliminde olduğu aktarılmıştır.

DTÖ Genel Direktörü Ngozi Okonjo-Iweala, yaptığı değerlendirmede rapordan çıkarılabilecek belki de en önemli sonucun, ticaretin, yoksulluğun azaltılması ve ortak refahın oluşturulmasında dönüştürücü rolünün yeniden teyit edilmesi olduğunu dile getirmiş, "Ancak ikinci en büyük çıkarım, ticaretin ve DTÖ'nün son 30 yıllık küreselleşme sürecinde geride kalan ekonomiler ve insanlar için daha iyi çalışmasını sağlamak üzere yapabileceğimiz çok şey olduğudur." ifadesini kullanmıştır.

Küresel Ekonomik Göstergeler

	29.09.2023	01.01.2024	30.09.2024	Yılbaşına Göre Değişim %	Son 1 Yıllık Değişim %
Brent Petrol Fiyatı (\$/varil)	95,3	75,9	71,7	-5,5	-24,8
Altın (\$/ons)	1866	2073	2659	28,3	42,5
MSCI Dünya Endeksi*	2853	3169	3723	17,5	30,5
MSCI Gelişen Ülkeler Endeksi*	953	1024	1171	14,3	22,9
MSCI Türkiye Endeksi*	8208	7860	10600	34,9	29,1
VIX Endeksi**	17,5	12,5	16,7	34,4	-4,5
DXY Endeksi***	106,2	102,2	100,8	-1,4	-5,1
EUR/Dolar	1,06	1,10	1,11	0,8	5,3
Dolar/TL	27,37	29,6	34,2	15,6	24,8
Euro/TL	28,93	32,62	38,03	16,6	31,4

Kaynak: investing.com

- * MSCI Endeksleri (Morgan Stanley Capital Indexes), yabancı yatırımcıların diğer ülkelerde yatırım fırsatlarını değerlendirmeye, risklerini ve potansiyel beklentilerini tahmin etmeye yarayan bir göstergedir.
- ** VIX Endeksi (Volatility Index), küresel çapta piyasa riskini ölçmekte kullanılmakta ve yatırımcıların korku göstergesi olarak tanımlanmaktadır.
- *** DXY Endeksi (Dollar Index), Dolar'ın dünyada en çok işlem gören 6 adet yerel para biriminin karşısındaki değerini gösteren endekstir. Endeksin yükselmesi, Dolar'ın diğer kurlara karşı değer kazandığını; düşmesi ise Dolar'ın diğer kurlara karşı değer kaybettiğini göstermektedir.

Öte yandan Temmuz ayının ilk yarısında ABD'de olumlu bir görünüm sunan enflasyon göstergelerinin yansımalarıyla sınırlı da olsa artış gözlenen küresel risk iştahı, ayın ikinci yarısında ABD'de teknoloji şirketlerinin tahminlerin altında açıklanan bilanço sonuçlarının da etkisiyle baskılanmıştır. Volatilité Endeksi (VIX) Temmuz ayında 18,46 ile Nisan'dan bu yana en yüksek seviyesine çıkmıştır. Temmuz'da ABD dolarının diğer gelişmiş ülke para birimleri karşısındaki değerini gösteren DXY ise %1,7 oranında gerilemiştir.

ABD'de resesyon endişelerini hafifleten veri açıklamaları küresel piyasaları büyük ölçüde rahatlatmıştır. ABD borsaları özellikle ayın sonlarına doğru FED yetkililerinin gevşek para politikası açıklamalarının desteğiyle Ağustos'u primle kapatırken, Dow Jones endeksi son işlem gününde tarihi yüksek seviyesine ulaşmıştır. MSCI dünya ve gelişmekte olan ülkeler endeksleri de Ağustos ayında sırasıyla %2,5 ve %1,4'lük artışlar kaydetmiştir. ABD'deki faiz indirimi beklentileri çerçevesinde, DXY endeksi ve ABD'nin 10 yıllık tahvilinin faiz oranı da gerilemiştir.

Ağustos ayında Japonya piyasalarındaki toparlanma ve ABD'de resesyon endişelerini hafifleten veri açıklamaları küresel piyasaları büyük ölçüde rahatlatmış, MSCI dünya ve gelişmekte olan ülkeler endeksleri de Ağustos ayında sırasıyla %2,5 ve %1,4'lük artışlar kaydetmiştir. ABD'deki faiz indirimi beklentileri çerçevesinde, DXY endeksi ve ABD'nin 10 yıllık tahvilinin faiz oranı da gerilemiştir.

Eylül ayının ilk yarısında yatırımcıların FED kararı öncesinde temkinli yaklaşım sergilemesinin etkisiyle baskı altında kalan küresel risk iştahı, FED'in faiz indirim kararının ardından olumlu bir seyir izlemiş, Eylül'de MSCI dünya ve gelişmekte olan ülke endeksleri sırasıyla %1,7 ve %6,4 artış kaydetmiştir. S&P 500 ve Dow Jones endeksleri Eylül ayını tarihi yüksek seviyelerde tamamlarken, ABD 10 yıllık hazine tahvil faizi aylık bazda 13 baz puan, DXY endeksi ise aylık bazda %0,90 düşmüştür.

Eylül ayı içinde 2.670 ABD Doları ile tarihi yüksek seviyesini test eden ons altının fiyatı ise ayı %5,3 artışla 2.634,49 ABD Doları seviyesinde tamamlamıştır.

ABD: FED faiz indirimine başladı, ekonomi 'yumuşak iniş' yolunda

ABD ekonomisi 2024 yılının ikinci çeyreğinde nihai verilere göre %3 büyürken; %1,4 olan ilk çeyrek büyüme oranı %1,6'ya yukarı yönlü revize edilmiştir. Reel GSYH'deki artış, öncelikle tüketici harcamaları, özel envanter yatırımları ve konut dışı sabit yatırımlardaki artışları yansıtmıştır. İthalat yukarı yönlü revize edilirken, kamu harcamalarında ve stok etkisinde de yukarı yönlü revize gerçekleştirilmiştir. Tahminler 2024 yılında ABD ekonomisinde %2 oranında büyümeyi işaret etmiştir.

ABD'de üçüncü çeyreğe ilişkin öncü veriler ekonomik aktivitenin ılımlı seyrini sürdürdüğünü gösterirken ülkede sanayi üretimi Ağustos'ta aylık bazda %0,8 ile tahminlerin üzerinde genişlemiş, perakende satışlar da daralma beklentilerine karşılık %0,1 yükselmiştir. Eylül ayına ilişkin PMI verileri ülkede hizmetler sektöründeki güçlü seyrin sürdüğünü, imalat sektöründe ise daralmanın derinleştiğini göstermiştir.

Ülkede TÜFE enflasyonundaki düşüş eğilimi Ağustos'ta devam etmiş, bu dönemde TÜFE aylık bazda %0,2 artış kaydederken, yıllık TÜFE enflasyonu %2,5 ile Şubat 2021'den bu yana en düşük düzeyinde gerçekleşmiştir. ABD'de ÜFE, Ağustos'ta aylık bazda %0,2 ile beklentilerin üzerinde, yıllık bazda ise %1,7 ile öngörülere paralel yükselmiştir. Değişken gıda ve enerji fiyatlarını içermeyen çekirdek ÜFE de Ağustos'ta aylık bazda %0,3 ve yıllık bazda %2,4 artmıştır. Aynı dönemde, çekirdek kişisel tüketim harcamaları (PCE) fiyat endeksi aylık bazda %0,1, yıllık bazda da %2,7 ile beklentilerin altında artarak ülkede enflasyonist baskıların hafiflemeye devam ettiğini göstermiştir.

ABD'de tarım dışı istihdam artışı Eylül'de 150 bin kişi seviyesindeki piyasa beklentisine karşın 254 bin kişi düzeyinde gerçekleşerek işgücü piyasasına ilişkin olumlu bir tablo çizmiştir. Tarım dışı istihdam artışı Temmuz ayı için 89 binden 144 bine, Ağustos ayı için 142 binden 149 bine revize edilmiştir. Bu dönemde işsizlik oranı da %4,1 ile piyasa beklentisinin 0,1 puan altında gerçekleşmiştir. Ülkede ortalama gelir aylık bazda %0,4, yıllık bazda ise %4,0 düzeyinde artış kaydetmiştir. Geniş tanımlı işsizlik oranı %7,9'dan %7,7'ye inerken, iş gücüne katılım oranı %62,7'de sabit kalmıştır.

ABD Merkez Bankası Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC), Eylül ayı toplantısında piyasa beklentilerine paralel olarak 50 baz puanlık bir indirimle giderek politika faizini %4,75-%5,00 aralığına düşürmüştür. Böylelikle banka, faizi 23 yılın en yüksek seviyesinden indirirken; 4 yılı aşkın süre sonra faiz indirim döngüsüne başlamıştır. Toplantıya ilişkin karar metninde istihdam piyasasının yavaşladığına ilişkin değerlendirmeler ön plana çıkarken, toplantı sonrasında açıklanan projeksiyonlara göre FED üyelerinin 2024 yılsonu için işsizlik oranı tahmini Haziran'a kıyasla 0,4 puan artarak %4,4 düzeyine yükselmiştir. Bununla birlikte, projeksiyonlarda 2024 yılı için büyüme ve enflasyon tahminlerinde gerçekleşen aşağı yönlü revizyonlar üyelerin ekonomik aktivitede yavaşlamayla birlikte enflasyonun da gerileyeceğini öngördüğüne işaret etmiştir.

FED Başkanı Jerome Powell 50 baz puanlık faiz indirimi kararının ardından yaptığı açıklamada "Son toplantıdan bu yana çok fazla veri geldi ve 50 baz puan indirimin doğru olduğuna karar verdik. İndirim için sabırlı davrandık, meyvelerini topluyoruz." ifadelerini kullanmıştır. Powell indirimlerin daha hızlı veya yavaş olabileceğini, gerektiğinde durup beklemenin de olasılıklar arasında olduğunu bildirmiştir.

Öte yandan 30 Eylül'de Ulusal İşletme Ekonomisi Derneğinin (NABE) yıllık toplantısında, ekonomik görünüme ilişkin değerlendirmelerde bulunan Başkan Powell, ek politika ayarlamalarını değerlendirirken gelen verileri, gelişen görünümü ve risk dengesini dikkate alacaklarını belirterek, "İleriye baktığımızda, ekonomi genel olarak beklendiği gibi gelişirse, politika zamanla daha nötr bir duruşa doğru ilerleyecektir, ancak önceden belirlenmiş bir yolda değiliz" ifadelerini kullanmıştır. FED'in maksimum istihdam ve fiyat istikrarı hedeflerine olan bağlılığını vurgulayan Powell, "Riskler iki taraflı ve

kararlarımızı toplantıdan toplantıya almaya devam edeceğiz" sözleriyle ekonomik verilerin gelecekteki para politikası kararlarını yönlendireceği mesajını vermiştir.

ABD Hazine Bakanı Janet Yellen, işgücü piyasası ve enflasyon verilerinin ABD ekonomisinin "yumuşak iniş" sürecine girdiğine işaret ettiğini belirterek ekonominin büyümesini sürdürürken enflasyonu kontrol altına almanın mümkün olduğunu, ancak bu hedefe ulaşmak için son adımın konut maliyetlerini düşürmek olduğunu söylemiştir. FED'in politika faizinin nötr seviyeye doğru gerilemeye devam edeceğini vurgulayan Yellen "Her zaman yumuşak bir inişe giden bir yol olduğuna, güçlü bir işgücü piyasasını korurken enflasyonu düşürmenin mümkün olduğuna inandım ve bana göre veriler bunun gerçekleştiğini gösteriyor." ifadelerini kullanmıştır. Konut maliyetlerinin düşmesinin enflasyonla mücadelede kritik bir rol oynadığını ve bu alanda atılacak adımların ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratacağını savunan Yellen, büyümenin sürdürülebilirliği açısından yatırımların da devam etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

AVRUPA: Euro Bölgesi ekonomisi alarm vermeye devam ediyor

Euro Bölgesi öncü verilere göre 2024 yılının ikinci çeyreğinde bölge ekonomisi için toparlanma sinyalleri vermiştir. Euro Bölgesi ekonomisi bu dönemde çeyreklik bazda %0,3 ile art arda ikinci çeyrekte de genişlerken, yıllık bazda %0,6 ile beklentilerin üzerinde büyümüştür. Buna karşılık, açıklanan veriler bölgede iktisadi faaliyetteki zayıf görünümün ve enflasyondaki yavaşlamanın Eylül ayında da sürdüğüne işaret etmiştir. Bölgede imalat PMI Eylül'de 45,0 ile eşik değer altındaki seyrini 27. ayına taşıırken, hizmetler PMI 51,4 ile Şubat'tan bu yana en düşük değerini alarak sektörde ivme kaybının sinyalini vermiştir.

Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Euro Bölgesi ve Avrupa Birliği'nin (AB) Ağustos ayı nihai enflasyon verilerine göre, Euro Bölgesi'nde Temmuz'da %2,6 olan yıllık enflasyon beklentilere paralel olarak Ağustos'ta %2,2'ye inmiş, aylık bazda ise %0,1 olarak gerçekleşmiştir. Euro Bölgesi'nde çekirdek enflasyon ise Ağustos'ta yıllık %2,8, aylık %0,3 seviyesinde ölçülmüştür. AB'de Temmuz'da %2,8 olan yıllık enflasyon, Ağustos'ta %2,4'e gerilemiş, aylık bazda ise %0,1 olarak tespit edilmiştir.

Euro Bölgesi'nde enflasyonun ana bileşenlerine bakıldığında, en yüksek yıllık enflasyon %1,88 ile hizmetlerde gerçekleşmiş; bunu %0,46 ile gıda, alkol ve tütün ürünleri, %0,11 ile enerji dışı sanayi ürünleri ve %0,29 ile enerji ürünleri izlemiştir.

AB uyumlu verilere göre Ağustos'ta enflasyonun yıllık bazda en yüksek gerçekleştiği ülkeler %5,3 ile Romanya, %4,3 ile Belçika ve %4 ile Polonya olmuştur. Yıllık enflasyon Ağustos'ta İtalya'da %1,2, Almanya'da %2, Fransa'da %2,2 ve İspanya'da %2,4 olarak gerçekleşmiştir.

Euro Bölgesi'nde ÜFE, Ağustos'ta aylık bazda %0,6 piyasa beklentisinin üzerinde yükselirken, yıllık bazda %2,3 gerilemiştir. AB'de ise ÜFE, Ağustos'ta bir önceki aya kıyasla %0,4 artarken, 2023'ün aynı ayına göre %2,1 düşmüştür.

AB ülkeleri arasında ÜFE, Ağustos'ta aylık bazda en fazla %2,2 ile Estonya'da, %1,7 ile Yunanistan'da ve %1,5 ile İspanya'da artarken, İrlanda'da %3,8, Litvanya'da %1,7 ve Romanya'da %1,6 gerilemiştir. ÜFE, Ağustos'ta yıllık bazda Romanya'da %2,8, Bulgaristan ve Portekiz'de %1,9, Estonya'da %1,7 artarken, Slovakya'da %18,3, Lüksemburg'da %6,9 ve Fransa'da %6,3 azalmıştır.

Eurostat verilerine göre, Euro Bölgesi mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranı Ağustos 2024'te Temmuz 2024'e göre değişmeksizin %6,4 olmuş, AB işsizlik oranı ise Temmuz 2024'teki %6,0 seviyesinden Ağustos 2024'te %5,9'a gerilemiştir. Eurostat verilerine göre, Ağustos 2024'te AB'de, 10 milyon 925 bini Euro Bölgesi'nde olmak üzere, 13 milyon 27 bin işsiz bulunduğu tahmin edilmiştir.

Avrupa Merkez Bankası (ECB), beş yılın ardından Haziran ayında başladığı faiz indirimlerine 12 Eylül'deki toplantısında devam ederek, piyasa beklentileri paralelinde refinansman faiz oranını %4,25'ten %3,65'e, mevduat faizini %3,75'ten %3,50'ye ve marjinal borç verme faizini %4,50'den %3,90'a düşürmüştür. Böylece, refinansman ve mevduat faizi arasındaki koridor 15 baz puana indirilmiştir. 2024 ve 2025 yılları için büyüme tahminlerini 0,1 puan azaltarak sırasıyla %0,8 ve %1,3'e indiren ECB, enflasyon tahminlerinde ise değişikliğe gitmemiştir.

ECB Başkanı Christine Lagarde, 30 Eylül'de yaptığı bir açıklamada son gelişmelerin enflasyonun %2'lik hedefe zamanında ulaşılacağına dair güveni artırdığını belirterek, söz konusu güvenin ECB'nin Ekim ayındaki toplantısına yansması gerektiğini ifade etmiştir.

Öte yandan, İngiltere Merkez Bankası (BoE) Ağustos'ta başladığı faiz indirimlerine Eylül ayındaki toplantısında ara vererek politika faizini beklentiler paralelinde %5,0 seviyesinde tutmuştur. BoE yetkililerince yapılan açıklamada, Para Politikası Kurulu'nun (PPK) para politikasını, %2 enflasyon hedefine ulaşmak ve aynı zamanda sürdürülebilir büyümeyi sağlamak üzere belirlediği aktarılmıştır.

BoE Başkanı Andrew Bailey, kararın ardından yaptığı değerlendirmede, Ağustos'ta politika faizini düşürdüklerinden beri enflasyonist baskıların azalmaya devam ettiğini dile getirerek, "Ekonomi genel olarak beklediğimiz gibi ilerliyor. Bu durum devam ederse politika faizini zaman içinde kademeli olarak düşürebiliriz. Ancak enflasyonun düşük kalması hayati önem taşıyor, bu nedenle politika faizinde çok hızlı ya da çok fazla kesinti yapmamaya dikkat etmeliyiz." ifadelerini kullanmıştır.

ÇİN: Yavaş büyüme, düşük iç talep

Çin ekonomisi 2024'ün ikinci çeyreğinde yıllık bazda %4,7 ile piyasa beklentilerinin altında ve 2023'ün ilk çeyreğinden bu yana en yavaş hızda büyümüştür. Zayıf büyüme performansında iç talepteki durgunluğun yanı sıra gayrimenkul sektöründe devam eden sıkıntılar etkili olurken, veriler üretim faaliyetlerinin talebe göre daha güçlü olduğunu göstermiştir.

Çin Ulusal İstatistik Bürosu (UİB) verilerine göre TÜFE, Ağustos ayında aylık bazda %0,6 yükselirken, ÜFE % 1,8 gerilemiştir. Ağustosta tüketici fiyatlarındaki durgunluk ve üretici fiyatlarındaki süregelen düşüşle deflasyon eğilimi hissedilmeye devam etmiştir.

Ülkede tüketici fiyatlarındaki artış 17 aydır sifıra yakın seyrederken, üretici fiyatları 23 aydır gerilemesini sürdürmüştür.

İç talepteki zayıflık, yerel yönetimlerin borç riskleri ve gayrimenkul sektöründeki düşüş, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in büyümesini olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Dünyada pandemi sonrasında başta gelişmiş ekonomiler olmak üzere enflasyonun yüksek seyrettiği bir dönemde, Çin'de ters yönlü eğilimin kökleştiği görülmüştür.

Çin Merkez Bankası (PBoC), politika faizi işlevi gören bir yıl vadeli borçlanma faizi oranını (MLF) Temmuz ayında 20 baz puanlık indirim ile %2,5'ten %2,3'e çekmiş, Ağustos ve Eylül aylarında sabit bırakmıştır.

Ekonomik aktivitenin beklentilerden zayıf seyrettiği ülkede, PBoC deflasyonist baskıları hafifletmek, 2024 yılı için belirlenen %5'lik büyüme hedefini karşılayabilmek, zayıf seyreden gayrimenkul sektörünü canlandırabilmek ve hisse senedi piyasasındaki satışları durdurmak amacıyla Eylül ayının son haftasında pandemiden bu yana en kapsamlı teşvik paketini açıklamıştır. Bu kapsamda çeşitli vadelerde faiz indirimlerine giden PBoC bankaların zorunlu karşılık oranlarını 50 baz puan düşürerek paket kapsamında konut kredisi faizlerini indirmiş, ikinci konut alımlarını düzenleyen kuralları da yumuşatmıştır. Ayrıca,

menkul kıymet şirketleri, fonlar ve sigorta şirketlerinin hisse senedi satın alımlarında merkez bankası kaynaklarından faydalanabilmesi sağlanmıştır.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE RUSYA: Rus ekonomisinden "aşırı ısınma" sinyali

Rus ekonomisi 2024'ün ilk çeyreğindeki %5,4'lük büyümenin ardından yılın ikinci çeyreğinde yavaşlayarak %4,1 büyümüştür. 2023 yılında %3,6 seviyesinde büyüyen ekonominin 2024'te yıllık bazda %3,9 büyümesi öngörülmüştür.

Ülkede enflasyon düşüş belirtisi göstermemiş, Rusya Federal İstatistik Servisi (Rosstat) verilerine göre tüketici fiyatları, Haziran ayında %8,59'dan Temmuz ayında %9,13'e yükselerek yıllık bazda artış göstermiş ve Ağustos'ta sabit kalarak Şubat 2023'ten bu yana en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Hizmetler enflasyonu %11,7 ile manşet enflasyonun sürükleyicisi olurken gıda enflasyonu %9,7 olarak gerçekleşmiştir.

Rusya Merkez Bankası (CBR) tarafından açıklanan verilere göre, 2024'ün ilk yedi ayında Rus ekonomisi 74 milyar ABD Doları dış ticaret fazlası vermiştir. Temmuz ayında dış ticaret fazlası 8,7 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşirken Haziran ayı verisi 11,5 milyar ABD Doları olarak revize edilmiştir.

Rusya Merkez Bankası (CBR), enflasyondaki hızlanmanın etkisiyle Temmuz ayında bu yıl ilk kez faiz artışına giderek politika faizini iki puan artışla %18'e çıkarmıştır. Banka, 13 Eylül'deki toplantısında enflasyonu kontrol altına almak için daha fazla sıkılaştırmaya ihtiyaç olduğunu belirterek, faiz oranlarını %19'a yükseltmiştir. Yapılan açıklamada enflasyonun mevcut %9,1 seviyesinden 2025 yılında bankanın hedefi olan %4'e ulaşması için daha fazla faiz artışı yapılması ihtimali üzerinde durulduğu belirtilmiştir. Banka, orta vadede "dış ticaret koşullarının kötüleşmesiyle bağlantılı" yüksek yukarı yönlü riskler nedeniyle enflasyonun yıl sonuna kadar Temmuz ayı tahmin aralığı olan %6,5-7'yi aşabileceğini öngörmüştür. Banka ayrıca Rus ekonomisinin dengeli bir büyüme patikasından yukarı doğru önemli bir sapma göstermeye devam ettiği uyarısında bulunmuştur.

Ukrayna'ya başlatılan kara harekâtı ile birlikte aşırı derecede yükselen askeri harcamalar ekonomik büyümeyi körüklemiş, yoğun yaptırımlara karşı durgunluk tahminlerini kağıt üzerinde de olsa boşa çıkarmıştır. Ancak bu durum, yurt içinde enflasyonu yükseltmiş ve Merkez Bankası'nı borçlanma maliyetlerini artırmaya zorlamıştır.

CBR Başkanı Elvira Nabiullina, ekonominin "aşırı ısınma" belirtileri gösterdiğini ve yaptırımlar nedeniyle yaşanan uluslararası ödemelerdeki zorluklarını enflasyonu artıran diğer bir faktör olarak işaret etmiştir.

Öte yandan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 25 Eylül'de düzenlenen Güvenlik Konseyinin ardından yaptığı açıklamada ülkenin nükleer doktrininde değişiklikler yapıldığını açıklamıştır. Putin, "Özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Belgenin güncellenmiş versiyonunda, nükleer olmayan herhangi bir devletin, ancak nükleer bir devletin katılımı veya desteğiyle Rusya'ya yönelik saldırısının Rusya Federasyonu'na karşı ortak saldırı olarak değerlendirilmesi öneriliyor" ifadeleri ile Ukrayna'nın uzun menzilli silahlar kullanmasına izin verip vermeme konusunda tartışan Batılı ülkeleri nükleer silah kullanımı konusunda sert bir dille uyarmıştır.

PETROL FİYATLARI: Orta Doğu'da tırmanan gerilim fiyatlara yansıyor

Temmuz ayında petrol fiyatları ham petrol stoklarındaki düşüşe ve Orta Doğu'daki jeopolitik gelişmelere rağmen Çin'de ekonomik aktivitenin zayıf seyrettiğine işaret eden veri akışı nedeniyle hızlı gerilemiş, Brent türü ham petrolün varil fiyatı aylık bazda %8,4 oranında azalarak Temmuz'u 79,2 ABD Doları ile yaklaşık son iki ayın en düşük düzeyinden kapatmıştır.

ABD'ye ilişkin resesyona endişelerinin artması ve Çin'de durgunluğun devam etmesiyle Ağustos'un büyük bölümünde 80 ABD Doları seviyesinin altında hareket eden Brent ham petrolün varil fiyatı, ayı bir önceki aya göre %2,4 düşüyle 78,8 ABD Doları düzeyinde tamamlamıştır. Gazze'ye ilişkin ateşkes görüşmelerinin sonuçsuz kalması ve Doğu Libya yönetiminin petrol üretimi ve ihracatını durdurma kararı alması ay içinde fiyatları desteklese de, OPEC'in Ekim'de petrol üretimini artırılabilirliği yönündeki haberler Brent ham petrol fiyatının Temmuz ayı sonuna göre gerilemesinde etkili olmuştur.

Petrol fiyatlarında gözlenen gerileme eğilimi Eylül'de de devam etmiş, ayın ilk yarısında küresel ekonomik aktivitenin zayıf seyrine ilişkin endişelerin yanı sıra OPEC+ ülkelerinin aylık raporunda günlük petrol talebi tahminlerini düşürmesinin de etkisiyle petrol fiyatları 69,2 ABD Doları ile Aralık 2021'den bu yana en düşük düzeyine inmiştir. Ayın ikinci yarısında ise dönem dönem tırmanan jeopolitik gerilimlerin yanı sıra ABD'de yaşanan kasırgalar arz yönlü endişeleri tetikleyerek fiyatlardaki gerilemeyi bir miktar sınırlandırmıştır. Böylece, Brent türü ham petrolün varil fiyatı aylık bazda %6,8 oranında azalarak Eylül sonunda 71,7 ABD Doları düzeyine inmiştir.

Ekim ayının başında Orta Doğu'da giderek tırmanan jeopolitik gerginliklerin etkisiyle petrol fiyatları hızlı yükseliş kaydetmiştir. İsrail-Gazze gerilimine Lübnan ve İran'ın da dahil olmasıyla Ekim ayının başında 75,54 ABD Doları seviyesine kadar çıkarak yaklaşık bir aylık zirveyi görmüştür.

TÜRKİYE

Ekonomide yaşanan “denge” mi, “durgunluk” mu?

Türkiye ekonomisi üçüncü çeyreği tüm odağını dezenflasyon sürecine vererek tamamlamış, ekonomi yönetimi dünyanın geri kalanının aksine enflasyonu düşürürken büyümeyi sürdürmeyi hedeflemiştir. Yılın ikinci çeyreğine ait büyüme rakamları ise bu hedefin gerçeklikten uzak olduğunu kanıtlamıştır.

2024 yılının ilk çeyreğinde yıllık bazda %5,7 büyüyen Türkiye ekonomisi, ikinci çeyreğinde yıllık %2,5 ile beklentilerin altında büyümüştür. Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, öncü göstergeler çerçevesinde yılın üçüncü çeyreğinde büyümede “dengelenme”nin sürdüğüne işaret etse de ekonomi çevreleri tarafından veriler özellikle sanayi sektöründeki daralma nedeniyle “durgunluk” olarak değerlendirilmiştir.

OECD 25 Eylül tarihli Ekonomik Görünüm Raporu'nda, Türkiye ekonomisinde bu yıla ilişkin büyüme tahminini %0,2 aşağı yönlü revize ederek %3,2 ve 2025 için ise %0,1 aşağı yönlü revizeyle %3,1 olarak açıklamıştır.

Türkiye dahil gelişmekte olan ekonomilerde enflasyonun gelişmiş ekonomilere göre daha yüksek seyredeceği öngörüsünde bulunan raporda, Türkiye'de enflasyonun 2024 yılı sonu ve 2025 yılı boyunca hafifleyeceği ancak çift haneli rakamlarda kalmayı sürdüreceği belirtilmiştir. Türkiye'de 2024 yılında enflasyonun %56, 2025 yılında ise %29,1 olarak gerçekleşmesi öngörülmüş, enflasyonun net bir şekilde hedefe doğru ilerlemesini sağlamak için sıkı parasal duruşun 2025'te de sürdürülmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), 26 Eylül'de yayımladığı Bölgesel Ekonomik Beklentiler Raporu'nda, Türkiye'nin 2024'teki büyüme tahminini %2,7'de sabit bırakırken, ekonomik büyümenin, itici güçlerin yeniden dengelenmesi ve yatırımcı güvenindeki artışla 2025'te %3'e çıkmasının öngörüldüğünü kaydetmiştir.

Raporda ayrıca, Türkiye'deki son politika değişiklikleri ve ülkenin Haziran 2024'te Finansal Eylem Görev Gücü (FATF) gri listesinden çıkarılmasının yatırımcı güvenini artırmaya yardımcı faktörler olarak vurgulanmıştır.

Raporda, Türkiye ekonomisindeki temel riskler, devam eden yüksek enflasyon, Türk lirasının reel değerlenmesinin ihracat ve turizm üzerindeki etkisi, bölgedeki yüksek jeopolitik gerginlikler ve kapsamlı kısa vadeli dış finansman ihtiyaçları göz önüne alındığında sıkı küresel finansman koşulları olarak tanımlanmıştır. Raporda ayrıca, cari açığın azaldığı ancak ülkedeki kısa vadeli dış borcun milli gelirin %20'sine eşdeğer şekilde yüksek kalmaya devam ettiği kaydedilmiştir.

Uluslararası Finans Enstitüsü'nün (IIF), 19 Eylül tarihinde yayımladığı "Küresel Görünüm Raporu"nda da Türkiye ekonomisinin 2024'te %2,7 büyüyeceği öngörülmüştür.

2025-2027 Dönemi Orta Vadeli Program açıklandı

Gelecek üç yıllık dönemde Türkiye ekonomisinin temel büyüklüklerine ilişkin hedef ve politikaların yer aldığı Orta Vadeli Program (OVP), 5 Eylül 2024 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz tarafından ekonomi yönetiminin katılımıyla Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde açıklanan 2025-2027 dönemini içeren OVP'de büyüme hedefinde düşüş, enflasyon hedeflerinde ise artış dikkat çekmiştir.

Brüt uluslararası rezervlerin Mayıs 2023'te 98,5 milyar ABD Doları'ndan 23 Ağustos 2024 tarihinde 150,4 milyar ABD Doları seviyesine yükseldiği belirtilen OVP'de, "Orta Vadeli Program'ın amacı enflasyonun tek haneye düşürülmesi, yatırım, istihdam, üretim ve ihracatın artırılması, gelirin toplumun tüm kesimlerine adil dağıtılmasıdır." ifadelerine yer verilmiştir.

Yıl sonu itibarıyla ihracatın 264 milyar ABD Doları, dönem sonunda ise 320 milyar ABD Doları'na yakın seviyelerde olmasının beklendiğini aktaran Cevdet Yılmaz, "OVP dönem sonunda 83 trilyon TL'lik ekonomik büyüklük, 1 trilyon 774 milyar ABD Dolarlık ekonomik hacim ve 20 bin ABD Doları seviyelerine çıkmış kişi başına geliri hedefliyoruz. İthalatımızın yıl sonu itibarıyla 345 milyar ABD Doları'ndan OVP dönemi sonunda 417 milyar ABD Doları seviyesine çıkmasını bekliyoruz. Program dönemi sonunda bütçe açığının milli gelire oranının, uzun dönem ortalamasının altına, yüzde 2,5 oranına gerilemesini hedefliyoruz." ifadelerini kullanmıştır.

OVP'de 2024 yılı için %33 olan enflasyon beklentisi %41,5'e yükselirken 2025 yılı için %15,2 olan TÜFE beklentisi %17,5'e çıkarılmıştır. 2026 yılı için %8,5 olan hedef %9,7'ye yükseltirken 2027 yılı için hedef enflasyon %7 olarak belirlenmiştir.

Orta Vadeli Program (2025-2027) Bazı Göstergeler

	2024 (T)	2025 (P)	2026 (P)	2027 (P)
GSYH (milyar TL, cari fiyatlarla)	44,218	61,540	72,915	83,132
GSYH (milyar dolar, cari fiyatlarla)	1,331	1,465	1,642	1,774
GSYH Büyüme Oranı (%)	3,5	4,0	4,5	5,0
USD/TRY (Ortalama)	33,22	42,01	44,41	46,86
İşsizlik Oranı (%)	9,3	9,6	9,2	8,8
Enflasyon Oranı (%)	41,5	17,5	9,7	7,0
Cari Denge/GSYH (%)	-1,7	-2,0	-1,6	-1,3
Bütçe Açığı/GSYH (%)	-4,9	-3,1	-2,8	-2,5
AB Tanımlı Borç Stoku/GSYH (%)	25,6	25,2	25,1	24,8

P: Program T: Tahmin
Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı

Bir önceki OVP'de %4 olarak öngörülen büyüme tahmini 2024 yılı için %3,5'e düşürülmüştür. 2025 yılı için büyüme tahmini ise bir önceki programa göre %0,5'lik bir düşüş ile %4, 2026 yılı için %4,5 ve 2027 yılı için %5 olarak açıklanmıştır.

Cari açık tahmini 2024 yılı için %3,1'den %1,7'ye çekilirken, 2025 yılı için %2,6'dan %2'ye, 2026 yılında ise %1,6'ya düşürülmüş, 2027 yılı için de %1,3 olarak belirlenmiştir.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, cari açığa ilişkin, "2003-2022 yılları arasında cari işlemler açığımızın GSYH'ye oranı ortalama olarak %-3,7 seviyesindedir. 2023 yılı Mayıs ayı itibarıyla cari işlemler açığımızın milli gelire oranla %-6,9 seviyesine kadar yükseldiği dikkat çekmektedir. Bu, 2023 yılının ilk yarısında yaşanan dış ticaret dengesizliklerinin ve küresel ekonomik koşulların etkilerini yansıtmaktadır. 2023 yılının Aralık ayı itibarıyla, cari işlemler açığının milli gelire oranının %-4,0 seviyesine gerilediğini görmekteyiz. Bu düşüş, yılın ikinci yarısında alınan önlemler ve gerçekleştirilen ekonomik reformların etkisiyle dış ticaret dengesinde sağlanan iyileşmeleri göstermektedir. Son olarak, 2024 yılının Haziran ayı itibarıyla cari işlemler açığı daha da gerileyerek milli gelirin %2,2'sine düşmüştür. Böylelikle, Türkiye ekonomisinin dış finansman ihtiyacının azaldığını ve dış ticaret dengesinde sağlanan iyileşmenin devam ettiğini görmekteyiz." değerlendirmesinde bulunmuştur.

İşsizlik oranı tahmini 2025 yılında %9,6'ya sonraki yılda %9,2 ve 2027 yılı için de %8,8'e indirilmiştir.

2023 yılı için Bütçe Kanunu ile öngörülen bütçe açığının %3,5 düzeyinde olduğunu ancak yaşanan deprem felaketi ve bunun ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin yansımalarıyla Eylül ayında OVP'de tahminlerin %6,4 seviyesine yükseldiğini, uygulanan maliye politikalarıyla 2023 yılı Aralık ayı itibarıyla bütçe açığının %5,2'ye gerilediğini belirten Yılmaz, "Bu rakamın %3,6'lık kısmı doğrudan deprem etkisinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, bu amaçla yapılan harcamalar geçici özellik taşıdığından yapısal dengeyi bozmamaktadır. Ayrıca depreme yönelik harcamaların önemli bir kısmı yatırım niteliği taşımaktadır." ifadelerini kullanmıştır.

Genel olarak ekonomi çevrelerince OVP, enflasyon hedefleri konusunda gerçekçi olmamakla eleştirilirken, belirlenen hedeflere nasıl ulaşılabileceği konusunda bir yol haritası çizmediği için yetersiz bulunmuştur.

Makroekonomik Göstergeler

	2020	2021	2022	2023	2024		
					1.Ç.	2.Ç.	
GSYH					1.Ç.	2.Ç.	
GSYH (milyar \$)	717	808	906	1130	287	308	
GSYH (milyar TL) (Cari Fiyatlarla)	5049	7256	15012	26546	8858	9950	
Büyüme (%)	1,9	11,4	5,5	5,1	5,3	2,5	
Enflasyon					Tem.24	Ağu.24	Eyl.24
TÜFE (yıllık)	14,6	36,08	64,27	64,77	61,78	51,97	49,38
Yİ-ÜFE (yıllık)	25,15	79,89	97,72	44,22	41,37	35,75	33,09
İşgücü Piyasası (Mevsimsellikten Arındırılmış)					Haz.24	Tem.24	Ağu.24
İşsizlik (%)	12,6	11,0	10,3	8,8	9,2	8,8	8,5
İşgücüne Katılım (%)	49,1	52,6	53,7	53,6	54,3	54,4	54,3
Dış Ticaret Dengesi *					Haz.24	Tem.24	Ağu.24
İhracat (milyar \$)	169,6	225,2	254,2	255,6	258,8	261,5	262,0
İthalat (milyar \$)	219,5	271,4	363,7	362,0	346,4	343,9	340,7
Dış Ticaret Açığı (milyar \$)	-49,9	-46,2	-109,5	-106,3	-87,6	-82,4	-78,7
Ödemeler Dengesi*					Haz.24	Tem.24	Ağu.24
Cari Açık (milyar \$)	-31,1	-6,4	-45,8	-45,0	-25,0	-19,1	-11,3
Cari Açık/GSYH (%)	-4,3	-0,8	-5,1	-4,0	-	-	-
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi**					Tem.24	Ağu.24	Eyl.24
Bütçe Dengesi (milyar TL)	-175,3	-201,5	-142,7	-1.380,4	-844,0	-973,6	-1.074,0
Bütçe Dengesi/GSYH (%)	-3,5	-2,8	-1	-5,2	-	-	-
Toplam Borç Stoku (milyar TL)	1812,8	2747,8	4035,4	6736,6	8106,3	8338,8	-

* 12 aylık kümülatif. **Yılbaşından itibaren kümülatif.

Kaynak: TÜİK, TCMB, Hazine ve Maliye Bakanlığı

Takvim etkisinden arındırılmış verilere göre sanayi üretim endeksi Ağustos ayında yıllık bazda %5,3 daralmıştır. Sanayinin alt sektörleri incelendiğinde, imalat sanayi sektörü endeksi %5,4 ve madencilik ve taş ocakçılığı sektörü endeksi %5,4 azalırken, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme sektörü endeksi %1,6 artmıştır. Ağustos ayında sanayi üretimi mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre aylık bazda %1,6 azalmıştır. Sanayinin alt sektörleri incelendiğinde, 2024 yılı Ağustos ayında madencilik ve taş ocakçılığı sektörü endeksi bir önceki aya göre %4,4, imalat sanayi sektörü endeksi %1,3 ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme sektörü endeksi %3,2 azalmıştır. Ağustos'ta hizmet üretim endeksi de aylık ve yıllık bazda sırasıyla %0,2 ve %0,1 gerilemiştir.

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayımlanan Türkiye imalat PMI verisi Eylül'de 44,3 seviyesine gerileyerek sektör faaliyetlerinde Mayıs 2020'den bu yana en sert yavaşlamaya işaret etmiştir. Zorlu talep koşulları yeni siparişlerde yaklaşık son dört buçuk yılın en sert düşüşüne neden olurken, ihracat siparişlerinin de önceki aya göre yavaşlaması dış talep koşullarında da bozulma olduğunu göstermiştir. Üretim hacminde üst üste altıncı ayda gerileme devam ederken, istihdamda Nisan 2020'den beri en belirgin daralma kaydedilmiştir.

TCMB tarafından yayımlanan Sektörel Enflasyon Beklentileri raporuna göre, 12 ay sonrasına ilişkin yıllık enflasyon beklentileri, piyasa katılımcılarında 1,2 puan azalarak %27,5 seviyesine, reel sektörde 2,7 puan azalarak %51,1 seviyesine, hanehalkında ise 1,5 puan azalarak %71,6 seviyesine gerilemiştir. Böylece, hanehalkının enflasyon beklentisi hala yüksek seviyelerde olmakla beraber iki aylık artışın ardından Eylül'de tekrar gerilemiştir. Öte yandan, gelecek 12 aylık dönemde enflasyonun düşeceğini bekleyen hanehalkı oranı bir önceki aya göre 0,6 puan azalarak %29,0 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), 19 Eylül'de gerçekleştirdiği toplantısında politika faizini beklentiler paralelinde değiştirmeyerek %50 seviyesinde tutmuş, toplantının ardından yayımlanan karar metninde, Ağustos ayında aylık enflasyonun ana eğiliminin belirgin bir değişim sergilemediği belirtilirken, hizmet enflasyonundaki iyileşmenin son çeyrekte gerçekleşmesinin beklendiği ifade edilmiştir. Enflasyon beklentileri ve fiyatlandırma davranışlarının dezenflasyon süreci açısından risk oluşturmaya devam ettiği yönündeki değerlendirme TCMB'nin ihtiyatlı duruşunu koruduğu yönünde algılanmıştır.

TCMB 21 Eylül'de parasal aktarım mekanizmasını desteklemek amacıyla zorunlu karşılık uygulamasında bazı değişiklikler yapmış, zorunlu karşılık oranları kısa vadeli TL mevduat için %12'den %15'e, uzun vadeli TL mevduat için %8'den %10'a çıkarılırken, YP (Yabancı Para) mevduat için TL tesis oranı %8'den %5'e düşürülmüştür.

Büyüme: Sıkılaşma etkisiyle yavaşladı

Türkiye ekonomisi, TÜİK'in zincirlenmiş hacim endeksine göre, 2024 yılının ikinci çeyreğinde yıllık bazda %2,5 ile piyasa beklentilerinin altında bir büyüme kaydederek pandeminin etkilerinin en fazla hissedildiği 2020'nin ikinci çeyreğinden bu yana en zayıf performansını sergilemiştir. TÜİK, büyüme rakamlarını 2023 yılı çeyrek dönemlerinin tamamında yukarı yönlü revize etmiş, 2023 yılına ilişkin büyüme verisini %4,5'ten %5,1'e yükseltmiştir. 2024 yılı ilk çeyreğinde %5,7 olan büyüme rakamı ise %5,3'e aşağı yönlü revize edilmiştir. Böylece, yılın ilk yarısında Türkiye ekonomisi yıllık bazda %3,8 büyümüştür.

Yılın ikinci çeyreğinde bayram tatili ve köprü gün sayısının bir önceki yılın aynı dönemine göre daha fazla olmasının da etkisiyle takvim etkilerinden arındırılmış yıllık büyüme %2,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre de Türkiye ekonomisinin yılın ikinci çeyreğindeki performansı %0,1 olmuştur.

Gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) büyüklüğü 2024 yılının ikinci çeyreğinde cari fiyatlarla 9 trilyon 949 milyar 792 milyon TL olmuştur. Takvim etkisinden arındırılmış GSYH, ikinci çeyrekte bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %2,8 oranında, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH ise bir önceki çeyreğe göre %0,1 oranında artmıştır.

Öte yandan, geçtiğimiz yıla ilişkin yukarı yönlü revizyonun etkisiyle yılın ilk çeyreğindeki %2,4'lük büyüme de %1,4'e gerilemiştir. 2024'ün ikinci çeyreği itibarıyla Türkiye ekonomisinin yıllıklandırılmış bazda büyüklüğü cari fiyatlarla 35,1 trilyon TL (1,2 trilyon ABD Doları) düzeyinde kaydedilmiştir.

Yılın ikinci yarısındaki genel öngörüler gerek ekonomi politikasındaki sıkılaştırmanın gecikmeli etkilerinin iç talepteki ivme kaybını belirginleştirmesi gerek büyümenin önemli öncül göstergelerinden biri olan sanayi üretimindeki düşüşün devam etmesi ile büyümede yavaşlama yaşanması ve büyümede aşağı yönlü risklere işaret etmektedir.

Enflasyon: Yıllık enflasyonda baz etkisi sürüyor

TÜİK verilerine göre tüketici fiyat endeksi (TÜFE) Eylül ayında bir önceki aya göre %2,97, bir önceki yılın aynı ayına göre %49,38 ve on iki aylık ortalamalara göre %63,47 oranında piyasaların beklentisinin üzerinde bir artış kaydetmiştir. Öte yandan, yıllık enflasyon 3 yıl aradan sonra %50 olan politika faizinin altına inmiş ve reel faiz pozitif bölgeye geçmiştir.

Bu dönemde, yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) bir önceki aya göre %1,37, bir önceki yılın aynı ayına göre %33,09 ve on iki aylık ortalamalara göre %44,81 oranında artış göstermiştir.

Para Politikası: Faizde indirim beklentileri yıl sonuna kaldı

TCMB Para Politikası Kurulu (PPK) 19 Eylül'de yapılan toplantıda beklentilere paralel olarak politika faiz oranını üst üste altıncı kez değiştirmeyerek %50'de sabit bırakmış, toplantı ardından yayımlanan karar metninde Ağustos ayında aylık enflasyona dair göstergelerin bir bütün olarak incelendiğinde, ana eğilimin belirgin bir değişim sergilemediği değerlendirilerek; "Üçüncü çeyreğe ilişkin göstergeler, yurt içi talebin yavaşlamaya devam ederek enflasyonist etkisinin azaldığını teyit etmektedir. Temel mal enflasyonu sınırlı bir artışla düşük seyretmeye devam ederken, hizmet enflasyonundaki iyileşmenin son çeyrekte gerçekleşmesi beklenmektedir." ifadelerine yer verilmiştir.

Ağustos ayında yayımlanan PPK karar metninde yer alan "Enflasyonda belirgin ve kalıcı bir bozulma öngörülmesi durumunda ise para politikası duruşu sıkılaştırılacaktır." ifadesinin son metinde "Enflasyonda belirgin ve kalıcı bir bozulma öngörülmesi durumunda ise para politikası araçları etkili şekilde kullanılacaktır." şeklinde değiştirilmesi ise dikkat çekmiştir.

Metinde ayrıca, para politikasındaki kararlı duruşun; yurt içi talepte dengelenme, Türk lirasında reel değerlenme ve enflasyon beklentilerinde düzelleme vasıtası ile aylık enflasyonun ana eğilimini düşüreceği ve dezenflasyon sürecini güçlendireceği, aylık enflasyonun ana eğiliminde belirgin ve kalıcı bir düşüş sağlanana ve enflasyon beklentileri öngörülen tahmin aralığına yakınsayana kadar sıkı para politikası duruşunun sürdürüleceği belirtilmiştir.

Kredi ve mevduat piyasalarında öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda parasal aktarım mekanizmasının ilave makroihtiyati adımlarla destekleneceğini belirten TCMB, likidite koşullarının muhtemel gelişmeler göz önünde bulundurularak yakından izlendiğini, sterilizasyon araçlarının da etkili şekilde kullanılmaya devam edileceğini ifade etmiştir.

Dış Ticaret: Açık son 3 yılın en düşük seviyesine geriledi

Türkiye İstatistik Kurumu ve Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle açıklanan geçici dış ticaret verilerine göre; ihracat 2024 yılı Ağustos ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre %2,3 artarak 22 milyar 48 milyon ABD Doları, ithalat %10,7 azalarak 27 milyar 40 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre %3,9 artarak 170 milyar 801 milyon ABD Doları, ithalat ise %8,6 azalarak 225 milyar 739 milyon ABD Doları olmuştur.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre; 2024 Ağustos ayında bir önceki aya göre ihracat %1,8, ithalat %2,7 artmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise; 2024 yılı Ağustos ayında bir önceki yılın aynı ayına göre ihracat %4,9 artarken, ithalat %7,6 azalmıştır.

Ağustos ayında dış ticaret açığı bir önceki yılın aynı ayına göre %42,7 azalarak 8 milyar 712 milyon ABD Doları'ndan, 4 milyar 992 milyon ABD Doları'na gerilemiştir. Böylece aylık bazda Ekim 2021 sonrası en düşük seviyeye inmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2023 Ağustos ayında %71,2 iken, 2024 Ağustos ayında %81,5'e yükselmiştir.

Ağustos ayında ithalatta ara mallarının payı %69,6, sermaye mallarının payı %14,9 ve tüketim mallarının payı %15,4 olmuştur. 2024 Ocak-Ağustos döneminde ise bu oranlar benzer şekilde ara mallarında %69,7, sermaye mallarında %14,8 ve tüketim mallarında %15,3 olarak gerçekleşmiştir.

Ağustos ayında ihracatta ilk sırayı alan Almanya'yı (1 milyar 674 milyon ABD Doları) sırasıyla; ABD (1 milyar 339 milyon ABD Doları), Birleşik Krallık (1 milyar 242 milyon ABD Doları), Irak (1 milyar 122 milyon ABD Doları) ve Birleşik Arap Emirlikleri (1 milyar 20 milyon ABD Doları) takip etmiş, ilk 5 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %29'unu oluşturmuştur.

Ağustos ayında ithalatta ilk sırayı alan Çin'i (4 milyar 21 milyon ABD Doları) sırasıyla; Rusya Federasyonu (3 milyar 407 milyon ABD Doları), Almanya (2 milyar 45 milyon ABD Doları), ABD (1 milyar 342 milyon ABD Doları) ve İtalya (1 milyar 322 milyon ABD Doları) izlemiş, ilk 5 ülkeden yapılan ithalat, toplam ithalatın %44,9'ünü oluşturmuştur.

Ödemeler Dengesi: 5 yılın en yüksek fazlası verildi

TCMB verilerine göre, cari işlemler hesabı Haziran ve Temmuz aylarının ardından Ağustos ayında da fazla vermiştir. Cari fazla Haziran ayında 407 milyon ABD Doları, Temmuz ayında 566 milyon ABD Doları olurken, Ağustos ayında bu rakam 4,3 milyar ABD Doları ile piyasa beklentileri paralelinde ve son 5 yılın en yüksek düzeyinde gerçekleşmiş, ödemeler dengesi 2021 yılından bu yana da ilk kez üst üste 3 ay fazla vermiştir.

Ağustos ayında ihracat yıllık bazda %2,3 artışla 22 milyar ABD Doları düzeyine ulaşırken, ithalat %10,7 gerileyerek 27 milyar ABD Doları seviyesinde kaydedilmiştir. Böylece, dış ticaret açığı geçen yılın aynı dönemine kıyasla %42,7 daralarak 5 milyar ABD Doları olmuştur. Ağustos 2023'te %71,2 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, bu yılın aynı ayında %81,5 ile 2024'ün en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Dış ticaret açığında yıllık bazda kaydedilen düşüş ve turizm sezonunun etkisiyle olumlu bir görünüm sergileyen yolcu taşımacılığı gelirleri cari işlemler hesabını destekleyen başlıca kalemler olmuştur. Cari açık yılın ilk 8 aylık döneminde yıllık bazda %75,2 oranında daralarak 9,7 milyar ABD Doları olurken, 12 aylık kümülatif verilere göre 11,3 milyar ABD Doları ile Aralık 2021'den bu yana en düşük düzeyine inmiştir. Net parasal olmayan altın ithalatı yıllık bazda %75,5 ile hızlı gerileyerek 750 milyon ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde net enerji ithalatı ise %6,9 artışla 3,9 milyar ABD Doları

olmuştur. Böylece, altın ve enerji hariç cari fazla Ağustos'ta 9 milyar ABD Doları ile tarihi yüksek düzeyinde kaydedilirken, 12 aylık kümülatif verilere göre 49,2 milyar ABD Doları ile yaklaşık son 1,5 yılın en olumlu görünümü sunmuştur.

Doğrudan yatırımlar kaleminde Ağustos'ta 62 milyon ABD Doları ile Mart ayından bu yana ilk kez sermaye çıkışı kaydedilirken, bu dönemde yurt içi yerleşiklerin yurt dışında net varlık edinimi 559 milyon ABD Doları olmuş, yurt dışı yerleşiklerin yurt içine yönelik net sermaye yatırımları ise 261 milyon ABD Doları ile son 5 ayın en düşük düzeyinde gerçekleşmiştir. Ağustos'ta yurt dışı yerleşiklerin net gayrimenkul alımları da 201 milyon ABD Doları ile Temmuz'a göre bir miktar yavaşlamıştır.

Diğer yatırımlar kaleminde Haziran'dan bu yana gözlenen net sermaye çıkışı Ağustos'ta hızlanarak 2,2 milyar ABD Doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde efektif ve mevduatlar kaleminde 1,8 milyar USD düşüş gerçekleşti. Krediler kaleminde de net sermaye çıkışı 292 milyon USD ile Ocak 2023'ten bu yana en yüksek düzeyinde kaydedilmiştir.

Mayıs ayından bu yana artış kaydeden rezerv varlıklar finansman kalemlerindeki sermaye çıkışları paralelinde Ağustos'ta 2,5 milyar ABD Doları azalmıştır. Böylece, rezerv varlıklar yılın ilk aylarındaki çıkışlarla birlikte Ocak-Ağustos döneminde toplam 3,4 milyar ABD Doları gerilemiştir. Net hata ve noksan kaleminde Ağustos'ta 3,7 milyar ABD Doları, yılın ilk 8 aylık döneminde ise 11,8 milyar ABD Doları sermaye çıkışı kaydedilmiştir.

Bütçe Dengesi: Bütçe açığı hedefin altında kalmaya devam ediyor

2023 yılı Eylül ayında 129,2 milyar TL açık veren merkez, yönetim bütçe dengesi, 2024 yılının Eylül ayında 100,5 milyar TL açık vermiştir. Eylül ayında bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı ayına göre %88,5 artarak 831,6 milyar TL, bütçe giderleri ise %63,4 artarak 932,1 milyar TL olmuştur.

2023 yılının ilk üç çeyreklik döneminde bütçe dengesi 512,6 milyar TL açık vermiş; 2024 yılının aynı döneminde söz konusu açık 1 trilyon 74 milyar TL'ye yükselmiştir.

2024 yılının ilk dokuz ayında bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre %76,9 artarak 6 trilyon 84,6 milyar TL, bütçe giderleri ise %81,1 artarak 7 trilyon 158,6 milyar TL olmuştur. Eylül ayında bütçe gelirleri, yıllık bazda %88,5 artmıştır. Gelirler kaleminin belirleyicisi olan vergi gelirleri bir önceki yılın aynı ayına göre %72,2 artış göstermiştir. Vergi gelirleri içerisinde en yüksek paya sahip olan kurumlar vergisi, geçici vergi dönemi etkisiyle yıllık bazda hem en hızlı artış gösteren hem de bütçe gelirlerine en yüksek katkıyı sağlayan gelir kalemi olmuştur. Eylül'de hem kesintiler hem de geçici vergi dönemi nedeniyle gelir vergisi yıllık bazda %119 artış göstermiştir.

Enflasyondaki yükselişin de etkisiyle dahililde alınan katma değer vergisi yıllık bazda %62,4 artmıştır. Özel tüketim vergisi ise yıllık bazda %28,7 ile zayıf bir artış göstermiştir. Eylül'de vergi dışı gelirler faiz gelirlerindeki yükselişin etkisiyle yıllık bazda %79,4 artarak, gelirlerin yükselişinde önemli rol oynamıştır.

Eylül ayında bütçe giderleri bir önceki yılın aynı ayına göre %63,4 artış göstermiştir. Giderler kaleminde en yüksek paya sahip olan faiz dışı giderler, Eylül'de yıllık bazda %56,8 yükselmiştir. Eylül'de en hızlı artış gösteren faiz dışı gider kalemi ise Ağustos ayına benzer şekilde %127'lik artışla sermaye giderleri olmuştur. Söz konusu kalemdaki yükselişte, deprem bölgesine yönelik gerçekleştirilen harcamaların gayrimenkul sermaye üretim giderleri alt kaleminde neden olduğu artış etkili olmuştur.

Sonuç olarak, merkezi yönetim bütçe açığı Eylül ayında yıllık bazda %22,3 oranında gerileyerek 100,5 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Vergi dışı gelirlerdeki önemli katkının yanı sıra son iki aydır

yavaşlayan vergi gelirlerinde de artış hızlanmıştır. Giderler tarafında ise bazı kalemlerde yaşanan düşüş bütçe dengesine olumlu katkı sağlasa da faiz giderlerindeki artış bütçe dengesinin açık vermesinde etkili olmuştur. Bütçe dengesinin yılın ilk üç çeyreğinde verdiği açık 1 trilyon 74 milyar TL ile bir önceki yıla göre yükselmiş, böylece bütçe hedefinin %40,5'lik kısmı gerçekleşmiştir. Bu performans sürdürülürse 2024 yıl sonu itibarıyla bütçe açığı hedefinin altında kalınacağı değerlendirilmektedir.

Yıl içinde deprem bölgesine yönelik sürecek harcamaların etkisi ve TCMB'nin sıkı para politikasına devam etmesi nedeniyle Hazine'nin borçlanma maliyetinde meydana gelen artış, faiz giderleri üzerinde baskı yaratmıştır. Ancak Mayıs ayında açıklanan “Kamuda Tasarruf ve Verimlilik Paketi”nin bütçede harcama disiplini amaçlamasının etkisiyle yılın ikinci yarısından itibaren bütçe giderlerinde düşüş öngörülmüştür. Nitekim 2025-2027 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Program'da hem gider hem de gelir tahminlerinin yukarı yönlü güncellendiğini ancak esas olarak gelir tahminindeki yukarı yönlü güncellemeden dolayı bütçe açığı tahmininin 2.651,9 milyar TL'den 2.148,5 milyar TL'ye indirildiği, ayrıca bütçe açığının GSYH'ye oranı tahminin ise %6,4'ten %4,9'a düşürüldüğü görülmüştür.

İstihdam: İşgücü piyasasında görünüm olumlu

TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre; 15 yaş ve üzeri işsiz sayısı 2024 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 23 bin kişi artarak 3 milyon 156 bin kişi olmuş, işsizlik oranı ise değişim göstermeyerek %8,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde mevsim etkisinden arındırılmış istihdam bir önceki çeyreğe göre 205 bin kişi artarak 32 milyon 661 bin kişi, istihdam oranı ise %49,6 olmuştur. Bu oran erkeklerde %67,0 kadınlarda %32,5 olarak gerçekleşmiştir.

Mevsim etkisinden arındırılmış işgücüne katılma oranı yılın ikinci çeyreğinde 35 milyon 817 bin kişi ile %54,4 olarak gerçekleşmiştir. 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki çeyreğe göre 0,4 puanlık artış ile %16,3 olmuştur.

Mevsim etkisinden arındırılmış istihdam edilenlerin sayısı 2024 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre tarım sektöründe 56 bin kişi, inşaat sektöründe 43 bin kişi, hizmet sektöründe 157 bin kişi artarken sanayi sektöründe 50 bin kişi azalmıştır. İstihdam edilenlerin %14,7'si tarım, %20,5'i sanayi, %6,7'si inşaat, %58,1'i ise hizmet sektöründe yer almıştır.

Zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan atıl işgücü oranı 2024 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 2,2 puanlık artış ile %27,3 olmuştur. Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı %19,2 iken potansiyel işgücü ve işsizlerin bütünleşik oranı %18,0 olarak tahmin edilmiştir.

Temmuz'da bir önceki aya göre 0,4 puan azalarak %8,8 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı Ağustos'ta 0,3 puan azalarak %8,5 seviyesine gerilemiştir. İşsiz sayısı ise bir önceki aya göre 89 bin kişi azalarak 3 milyon 55 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı erkeklerde %7 iken kadınlarda %11,4 olarak tahmin edilmiştir. 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı ise bir önceki aya göre 0,1 puan artarak %16,5 olmuştur.

İstihdam edilenlerin sayısı Ağustos ayında bir önceki aya göre 78 bin kişi artarak 32 milyon 776 bin kişi, istihdam oranı ise 0,1 puan artarak %49,7 olmuştur. Mevsim etkisinden arındırılmış işgücü, bir önceki aya göre 10 bin kişi azalarak 35 milyon 831 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,1 puan azalarak %54,3 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranı erkeklerde %72,1 iken kadınlarda %36,8 olmuştur. Zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan atıl işgücü oranı Ağustos ayında bir önceki aya göre 0,7 puan azalarak %27,2 olmuştur. Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı %18,2 iken işsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranı %18,7 olarak tahmin edilmiştir.

Ağustos ayında sanayi, inşaat ve ticaret-hizmet sektörleri toplamında ücretli çalışan sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre %2,6 artarak 15 milyon 883 bin 831 kişi olmuştur. Ücretli çalışanların alt detaylarına bakıldığında; yıllık bazda sanayi sektöründe %0,8 azalmış, inşaat sektöründe %6,9 ve ticaret-hizmet sektöründe %3,7 oranında artış kaydedilmiştir.

Öte yandan, Ocak ayında 17.002 TL'ye yükselen asgari ücrete Temmuz ayında ara zam yapılmamış; Türkiye İş'in açıkladığı rakamlara göre dört kişilik bir ailenin aylık gıda harcamasını ifade eden "açlık sınırı" Eylül ayında 19 bin 830 TL, gıda ve tüm temel harcamalar için haneye girmesi gereken toplam geliri ifade eden "yoksulluk sınırı" ise 65 bin 595 TL'ye yükselmiştir.

Güven Endeksleri: Ekonomik güven üç ayın en yüksek seviyesinde

Ekonomik Güven Endeksi, Ağustos ayında 93,1 iken, Eylül ayında %2,0 oranında artarak 95,0 değerini almıştır. Ekonomik Güven Endeksi'nin 100'den büyük olması genel ekonomik duruma ilişkin iyimserliği, 100'den küçük olması da kötümserliği göstermektedir. 2024 yılı Mart ayından bu yana 100 puanın altında seyreden Ekonomik Güven Endeksi son 3 ayın en yüksek değerini almıştır.

Alt endekslerden Tüketici Güven Endeksi Eylül'de %2,4 oranında artarak 78,2 olurken, Reel Kesim (İmalat Sanayi) Güven Endeksi %1,2 oranında artarak 99,2 değerini almıştır. Aynı dönemde Hizmet Sektörü Güven Endeksi %0,6 oranında artarak 112,6, Perakende Ticaret Sektörü Güven Endeksi %2,5 oranında artarak 110,6, İnşaat Sektörü Güven Endeksi ise %0,2 oranında azalarak 87,8 olmuştur.

Kredi Notu ve Risk Primi: Kredi notu yükselişte, CDS düşüşünü sürdürüyor

Türkiye'nin kredi ödeyebilme durumunu gösteren ve risk primi olarak adlandırılan beş yıllık kredi temerrüt takası (CDS) 9 baz puan düşüşle Eylül ayını 266 baz puan seviyesinde tamamlamıştır.

Öte yandan 19 Temmuz'da yaptığı güncelleme ile Türkiye'nin kredi notunu iki kademe artırarak 'B3'ten 'B1'e yükselten uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Moody's, kredi notu görünümünü de pozitif olarak korumuştur. Moody's tarafından yayımlanan raporda, kredi notunun B1'e yükseltilmesindeki temel itici gücün yönetimdeki gelişmeler, özellikle ortodoks para politikasına kararlı ve giderek daha iyi yerleşen geri dönüş olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin makroekonomik dengesizliklerinin azaltılması açısından ilk gözle görülür sonuçları aldığı kaydedilen raporda, "Enflasyonun ve iç talebin ılımlı hale gelmesi, enflasyonist baskıların gelecek aylarda ve 2025'e doğru önemli ölçüde hafifleyeceğine dair güvenimiz artmakta." değerlendirmesinde bulunulmuştur.

Merkez Bankası'nın para politikasının kredibilitesini hızla artırdığı ve bunun da Türk Lirası'na olan güvenin yeniden tesis edilmesine yardımcı olduğunun aktarıldığı raporda, ayrıca sıkı para politikası duruşunun Türkiye'nin yüksek dış kırılganlığını önemli ölçüde azalttığına işaret edilerek pozitif görünümün yukarı yönlü risk dengesini yansıttığı kaydedilmiştir.

Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek karara ilişkin sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada; "Moody's kredi notumuzu ilk defa iki kademe artırdı! Uyguladığımız program sayesinde ülke kredi notumuzu 11 yıl sonra yükselten Moody's görünümü pozitif olarak korudu. Ekonomideki dengelenme, azalan dış finansman ihtiyacı, artan uluslararası rezervler ve dezenflasyon süreci not artışında etkili oldu. Görünümün pozitif olarak korunması programımıza duyulan güveni yansıtırken potansiyel not artışlarına işaret ediyor. Ekonomimizin dayanıklılığını artıran kurala dayalı ve öngörülebilir politikalarımızı uygulamaya kararlılıkla devam edeceğiz." ifadelerini kullanmıştır.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings de 6 Eylül'de Türkiye ekonomisine ilişkin raporunu açıklamış, Türkiye'nin uzun vadeli döviz cinsinden kredi notu 1 kademe artırılarak "B+" dan "BB-"ye yükseltilmiş, not görünümünü ise "durağan" olarak belirlenmiştir.

Raporda, pozitif reel faiz oranlarının, düşük cari hesap açıkları ve döviz korumalı mevduatlardaki kademeli düşüşün, muhtemelen dış tamponlardaki iyileşmenin kalıcılığını destekleyeceği belirtilerek, rezervlerin 2024 yılı sonunda 158 milyar ABD Doları'na, 2025 yılı sonunda ise 165 milyar ABD Doları'na çıkmasının öngörüldüğü belirtilmiştir.

Parasal sıkılaştırmanın Türk Lirası'nda reel değerlenmeye neden olduğu, bunun da hükümetin dezenflasyon stratejisi için önemini vurgulandığı raporda, "Fitch, sıkı bir parasal politika duruşunun öngörülen mali konsolidasyon ve ihtiyatlı asgari ücret ayarlamalarıyla birleştirilmesinin enflasyonda önemli bir düşüşü destekleyeceğine ve iyileştirilmiş dış likidite tamponlarının, düşük cari açıkların ve azaltılmış dolarizasyonun sürdürülmesine yardımcı olacağına dair daha fazla güven duyuyor." değerlendirmesinde bulunulmuştur. Mevcut ekonomik programın siyasi liderlikten destek almaya devam ettiği, buna karşın politika geri dönüşleri riskinin hala mevcut olduğuna da işaret edilmiştir.

Fitch'in not artırımı kararını değerlendiren Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, "Makro finansal istikrarımızı güçlendiren ve dayanıklılığımızı artıran programımız sayesinde 2024 yılında üç büyük kredi derecelendirme kuruluşundan not artırımını alan tek ülkeyiz. Bu hafta açıkladığımız Orta Vadeli Programımızla son bir yılda elde ettiğimiz kazanımları kalıcı hale getirerek ekonomimize duyulan güveni daha da artıracamız." ifadelerini kullanmıştır.

Diğer taraftan, 1 Kasım'da Türkiye'ye ilişkin bu yılki ikinci değerlendirmesini açıklaması beklenen S&P Global Ratings'in Kıdemli Direktörü Frank Gill, Eylül ayında yaptığı açıklamada, Türkiye ekonomisinde politika değişikliğinin ardından başta dış göstergeler olmak üzere bazı kredi derecelendirme ölçütlerinin iyileştiğini ve bunlar arasında en önemlilerinden birinin net döviz rezervlerindeki artış olduğunu dile getirmiştir. Gill'in "Pozitif bir görünüme sahip olduğunda, (Türkiye için Kasım ayında) not artışı mümkün. Net rezervlerdeki iyileşme ve cari açığın hızlı şekilde daralması çok önemli. Not artışı kararı büyük ölçüde bu iki faktöre bağlı diyebiliriz." ifadeleri ise piyasalarda not artışı sinyali olarak değerlendirilmiştir.

İNŞAAT SEKTÖRÜ

Yurt içinde finansman ve tasfiye, yurt dışında teminat mektubu sorunu sürüyor

2024 yılı ilk çeyreğinde %11,1 ile genel ekonominin üzerinde bir büyüme rakamı kaydeden inşaat sektörü ikinci çeyrekte de %6,5 büyümüş, böylece deprem bölgesindeki yeniden imar faaliyetleri ile kazandığı ivme ile üst üste 7 çeyrek dönem boyunca aralıksız büyümesini sürdürmüştür. Gayrimenkul sektöründe ise büyüme %3,7 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılının ikinci çeyreğinde dezenflasyon sürecinde uygulanan sıkı para politikaları ile ekonominin genelinde önemli bir yavaşlama yaşanırken, inşaat sektörünün de yavaşlayacağı öngörülmektedir.

İnşaat sektöründe çeyrek dönemler itibarıyla harcamalar yüksek büyümeler göstermiş, 2024 yılı ikinci çeyrek döneminde inşaat harcamaları geçen yılın aynı dönemine göre %89,3 artarak 1,57 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu yüksek büyümede enflasyon/inşaat maliyetleri artışı da önemli rol oynamıştır. İnşaat harcamaları reel olarak ikinci çeyrekte %8,0 artmıştır.

2024 yılının üçüncü çeyreğinde dezenflasyon sürecinin etkileri inşaat sektöründe daha da belirginleşmiş, sıkılaştırma politikalarının finansman üzerindeki etkisi ağırlaşmıştır. Özellikle kredi büyümesine getirilen

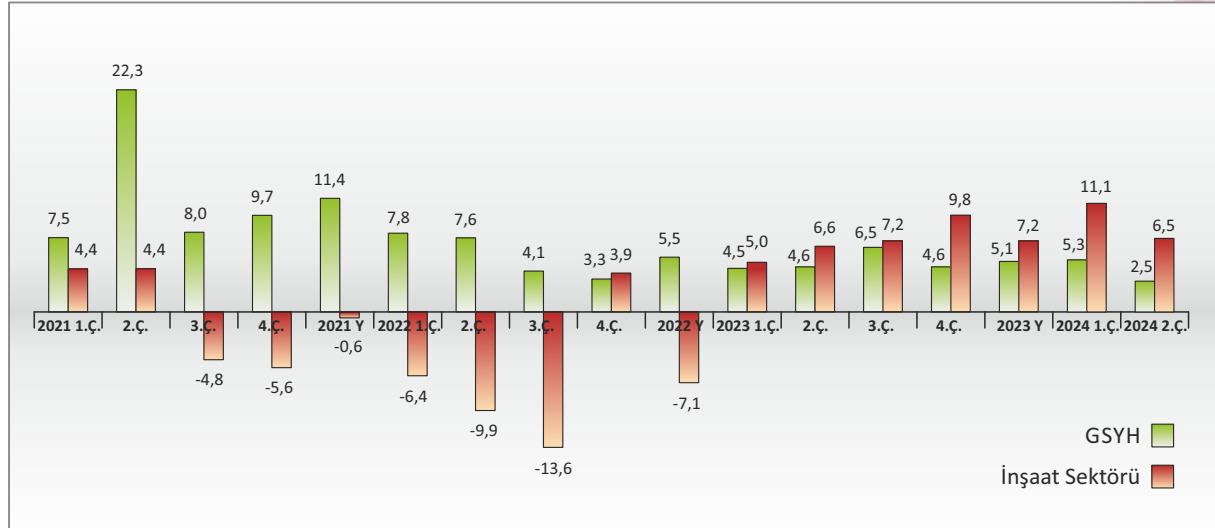

sınırlar, yüksek finansman maliyetleri ve likiditenin azaltılması önümüzdeki dönemde inşaat sektörünün büyümesini sınırlayacak en önemli unsurlar olarak öne çıkmıştır.

Öte yandan Kamuda Tasarruf ve Tedbir Paketi kapsamında önümüzdeki dönemde deprem bölgesinin yeniden imarı ve zorunlu haller dışında yeni yatırım yapılmayacağı, devam eden kamu projelerinde %75'i tamamlanan projelere öncelik verileceğinin açıklanmasının ardından yavaşlatılan veya durdurulan projelerin müteahhitleri bu yükü taşıyamaz hale gelmiştir.

Türkiye Müteahhitler Birliği tarafından her fırsatta kamuoyunun gündemine taşınan bu sorun 18 Eylül'de düzenlenen "Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Ödül Töreni"nde TMB Başkanı M. Erdal Eren tarafından törene katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan huzurunda bir kez daha dile getirilmiştir. TMB Başkanı Eren, "Sektörümüz açısından diğer önemli bir sorun ise uygulanmakta olan Ekonomik Program ile Kamuda Tasarruf Tedbirleri çerçevesinde deprem bölgesi dışında programa yeni proje alınmaması; devam eden kamu altyapı projelerinde ise ilerleme oranı %75'in altındaki projelere cüzi miktarda ödenek ayrılması veya ödenek verilmeyerek askıya alınmasının kararlaştırılmış olmasıdır. Kamu yatırımlarında önceliklendirme yapılması; bütçe imkanlarının kısa sürede tamamlanacak projelere tahsisini öngören bu kararı tamamen doğru buluyoruz. Ancak ilerleme oranı %75'in altında olduğu için ödenek verilmeyerek yavaşlatılan veya tümünden durdurulan projelerin teminat mektubu, sabit personel ve iş yapmadan açık tutulan şantiye giderleri gibi masraflarının belirsiz bir süre için müteahhite yüklenmesi adil değildir. Bu durumdaki işlerin müteahhitlerine şartsız tasfiye hakkı verilerek değişik büyüklükteki yüzlerce müteahhidin batmasını önlemek konusunda gereğinin yapılması gerektiğini düşünüyoruz." ifadeleri ile önümüzdeki dönemde sektörü derinden etkileyecek bu sorunun önemini vurgulamıştır.

GSYH ve İnşaat Sektöründe Büyümenin Seyri (% puan)

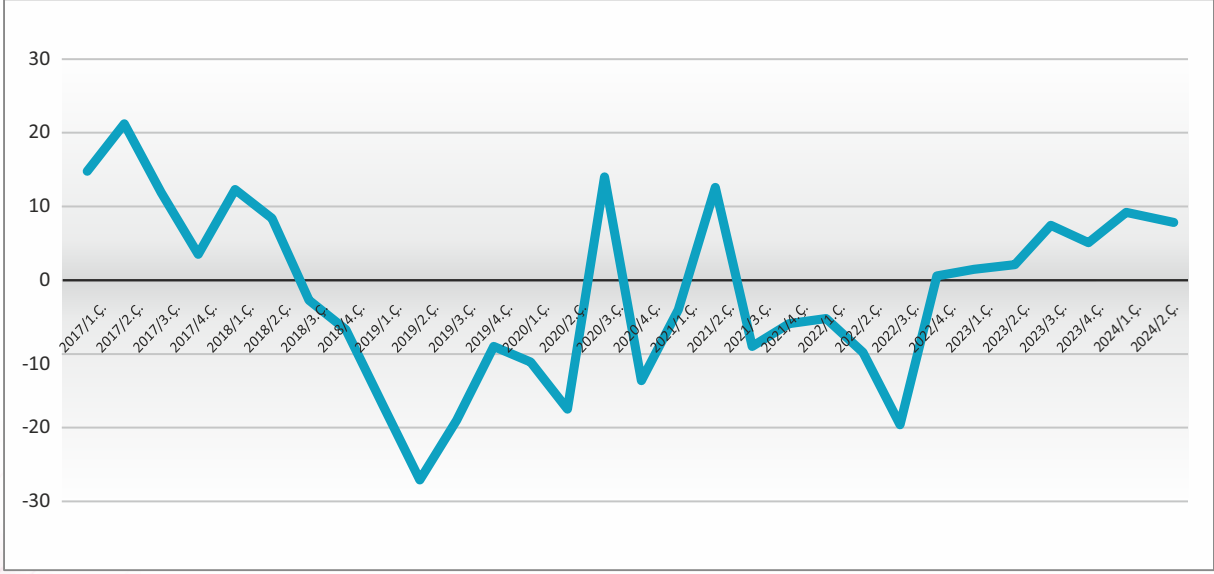

Kaynak: TÜİK

Sanayi, inşaat, ticaret ve hizmet sektörleri toplamında ciro endeksi (2021=100), 2024 yılı Ağustos ayında yıllık %41,8 artmıştır. Toplam cironun alt detaylarına bakıldığında; 2024 yılı Ağustos ayında yıllık bazda sanayi sektörü ciro endeksi %26,7, inşaat ciro endeksi %75,0, ticaret ciro endeksi %42,8 ve hizmet ciro endeksi %55,5 oranında yükselmiştir.

Temmuz ayında aylık bazda %3,7 oranında artan toplam ciro endeksinin alt detaylarına bakıldığında; aylık sanayi sektörü ciro endeksi %1 ve ticaret ciro endeksi %10,9, inşaat ciro endeksi %4,2 ve hizmet ciro endeksi %3,3 artmıştır.

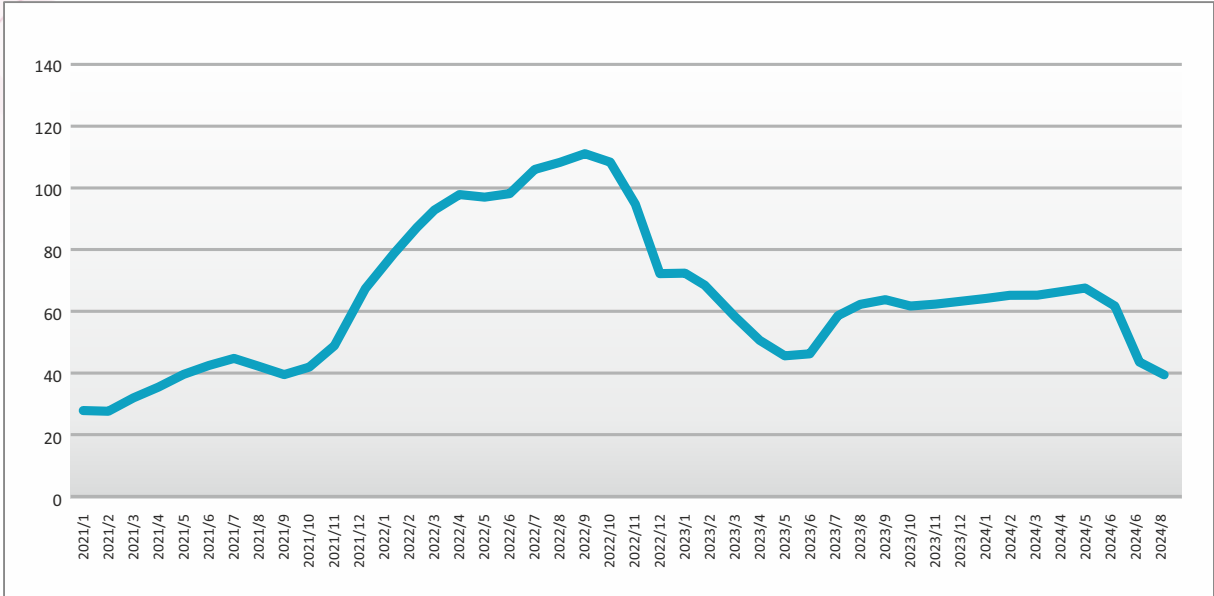
Yatırımlarda Yıllık Değişim (%)

Kaynak: TÜİK

Öte yandan, 2024 yılı ikinci çeyrek döneminde zincirlenmiş hacim endeksine göre gayrisafi sabit sermaye oluşumu içerisinde sektörel yatırımların payı %8'e gerilemiştir. İnşaat sektörünün istihdamdaki payı ise %6,7 olarak gerçekleşmiştir.

İnşaat Maliyet Endeksinde Yıllık Değişim (%)

Kaynak: TÜİK

TÜİK tarafından açıklanan İnşaat Maliyet Endeksi verilerine göre malzeme ve işçilik maliyetlerindeki artış, ivme kaybına rağmen ılımlı da olsa devam etmiştir. Endeks Ağustos ayında aylık bazda %1,18, yıllık bazda ise %41,54 oranında artmıştır. Böylelikle inşaat maliyetlerinde Ekim 2021'den bu yana en yavaş yıllık artış yaşanmıştır. İnşaat Maliyet Endeksi kapsamındaki malzeme endeksi yıllık bazda %34,98 ve aylık bazda %1,30, işçilik endeksi ise yıllık bazda %56,86 ve aylık bazda %0,93 oranında yükselmiştir.

Bina inşaatı maliyet endeksi, aylık bazda %1,38, yıllık bazda %42,95 artmıştır. Aylık bazda malzeme endeksi %1,65, işçilik endeksi 0,86, yıllık bazda malzeme endeksi %37,10, işçilik endeksi ise %55,88 yükselmiştir.

Bina dışı yapılar için inşaat maliyet endeksi, aylık bazda %0,52, yıllık bazda %37,13 artmıştır. Aylık bazda malzeme endeksi %0,23, işçilik endeksi %1,20, yıllık bazda malzeme endeksi %28,83, işçilik endeksi ise %60,49 yükselmiştir.

TÜİK verilerine göre İnşaat Güven Endeksi, diğer ana sektörlerin aksine 2024 yılının üçüncü çeyreğinde de bir önceki çeyrekte olduğu gibi eşik değer olan 100'ün altında seyretmiş; Temmuz ayında 87,1, Ağustos ayında 88,0, Eylül ayında ise 87,8 değerini almıştır.

Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği (Türkiye İMSAD) tarafından yayımlanan İnşaat Malzemesi Sanayi Bileşik Endeksi, Eylül ayında bir önceki aya göre 0,05 puan azalarak 67,14 puan seviyesine gerilemiştir. Bileşik Endeks, yerel seçimlerin ardından Temmuz ayında yaşanan ilk artış sonrası iki ay üst üste gerileme kaydetmiştir. Raporunda, çalışma gün sayısındaki iniş çıkışların etkilerinin ortadan kalkması ile Bileşik Endeks eğiliminin daha sağlıklı hale geldiği belirtilirken, bundan sonraki süreçte büyük ölçüde ekonomi politikalarının etkileri ve ihracat pazarlarındaki gelişmeler ile şekilleneceğine ve endekslerde toparlanmanın ötelenmesine dikkat çekilmiştir.

Türkiye İMSAD raporuna göre; Eylül ayında Faaliyet Endeksi, bir önceki aya göre 0,4 puan artarak 140,9 puana yükselmiştir. Ağustos ayında zayıflayan faaliyetlerin Eylül ayında sınırlı ölçüde toparlandığı ve Faaliyet Endeksi'ne mevsimsellik katkısının sınırlı kaldığı belirtilen raporda, ekonomide uygulanan sıkılaştırma politikasının iç pazardaki yavaşlatıcı etkilerinin yaşanmaya devam ettiği, bununla birlikte küresel pazarlardaki durgunluğun sürdüğü vurgulanmıştır.

Faaliyet Endeksi'nin sezonun en yüksek aylarında sınırlı artış gösterdiğine dikkat çekilen raporda, ekonomide uygulanan sıkılaştırma politikasının iç talebi sınırladığı, ihracatın sınırlı artış gösterdiği ve iç talepteki daralma nedeniyle ihracata ağırlık verilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

Güven Endeksi ise, özellikle iç pazardaki yavaşlamanın olumsuz etkisi ile Ağustos ayında bir önceki aya göre 0,4 puan düşerek 30,03 puan olarak gerçekleşmiş, Eylül ayında ise sabit kalarak üçüncü çeyrekte de kırılğan ve zayıf görünümünü sürdürmüştür. Beklenti Endeksi de Eylül ayında bir önceki aya göre 0,4 puan azalarak 53,6 puan seviyesine inmiştir.

Türkiye İMSAD raporuna göre; alınan yurt içi siparişler zayıflayarak beklentileri sınırlamış, uygulanan sıkılaştırma politikaları ve ihracat pazarlarında toparlanmanın ötelenmesi beklentileri olumsuz etkilemiştir. Önümüzdeki döneme ilişkin üretim, yatırım ve istihdam beklentileri ise son 4 ayda belirgin şekilde azalmıştır.

Konut Segmenti: Konut satışlarında 21 ayın zirvesinde

Türkiye genelinde konut satışları Eylül ayında yıllık bazda %37,3 oranında artarak 140 bin 919 olmuştur. Böylelikle aylık adet bazında son 21 ayın en yüksek satış rakamı kaydedilmiştir. Ocak-Eylül döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %5,2 artışla 947 bin 236 olarak gerçekleşmiştir. Konut satış sayısının en fazla olduğu iller sırasıyla 21 bin 314 ile İstanbul, 13 bin 205 ile Ankara ve 7 bin 612 ile İzmir olurken, en az olduğu iller sırasıyla 74 ile Hakkari, 82 ile Ardahan ve 106 ile Bayburt olmuştur.

İpotekli konut satışları Eylül ayında yıllık bazda %87,4 oranında artarak 15 bin 825 olmuş, toplam konut satışları içinde ipotekli satışların payı %11,2 olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Eylül döneminde gerçekleşen ipotekli konut satışları ise yıllık bazda %42,6 azalarak 92 bin 310 olmuştur.

Eylül ayındaki ipotekli satışların, 3 bin 685'i; Ocak-Eylül dönemindeki ipotekli satışların ise 21 bin 702'si ilk el satış olarak gerçekleşmiştir.

Diğer konut satışları Eylül ayında yıllık bazda %32,8 artarak 125 bin 94 olmuş, toplam konut satışları içinde diğer satışların payı %88,8 olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Eylül döneminde gerçekleşen diğer konut satışları ise yıllık bazda %15,7 artışla 854 bin 926 olmuştur.

İlk el konut satış sayısı Eylül ayında yıllık bazda %47,1 artarak 44 bin 858 olmuş, toplam konut satışları içinde ilk el konut satışının payı %31,8 olarak gerçekleşmiştir. İlk el konut satışları Ocak-Eylül döneminde ise yıllık bazda %12,0 artışla 300 bin 879 olmuştur.

Türkiye genelinde ikinci el konut satışları Eylül ayında yıllık bazda %33,1 artış göstererek 96 bin 61 olmuş, toplam konut satışları içinde ikinci el konut satışının payı %68,2 olmuştur. İkinci el konut satışları Ocak-Eylül döneminde ise aylık bazda %2,4 azalarak 646 bin 357 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancılara yapılan konut satışları Eylül ayında yıllık %31,0 azalarak 2 bin 22 olmuş, Eylül ayında toplam konut satışları içinde yabancılara yapılan konut satışının payı %1,4 olarak gerçekleşmiştir. Yabancılara yapılan konut satış sayısının en fazla olduğu iller sırasıyla 783 ile İstanbul, 548 ile Antalya ve 210 ile Mersin olmuştur. Yabancılara yapılan konut satışları Ocak-Eylül döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %39,1 azalarak 17 bin 90 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayında ülke uyruklarına göre en fazla konut satışı sırasıyla 346 ile Rusya Federasyonu, 163 ile İran ve 139 ile Irak vatandaşlarına yapılmıştır.

Konut Satışları (Adet)

Kasım	Eylül			Ocak-Eylül		
	2024	2023	Değişim (%)	2024	2023	Değişim (%)
Satış şekline göre toplam satış	140.919	102.656	37,3	947.236	900.074	5,2
İpotekli satış	15.825	8.446	87,4	92.310	160.884	-42,6
Diğer satış	125.094	94.210	32,8	854.926	739.190	15,7
Satış durumuna göre toplam satış	140.919	102.656	37,3	947.236	900.074	5,2
İlk el satış	44.858	30.488	47,1	300.879	268.597	12,0
İkinci el satış	96.061	72.168	33,1	646.357	631.477	2,4
Yabancılara satış	2.022	2.930	-31,0	17.090	28.064	-39,1

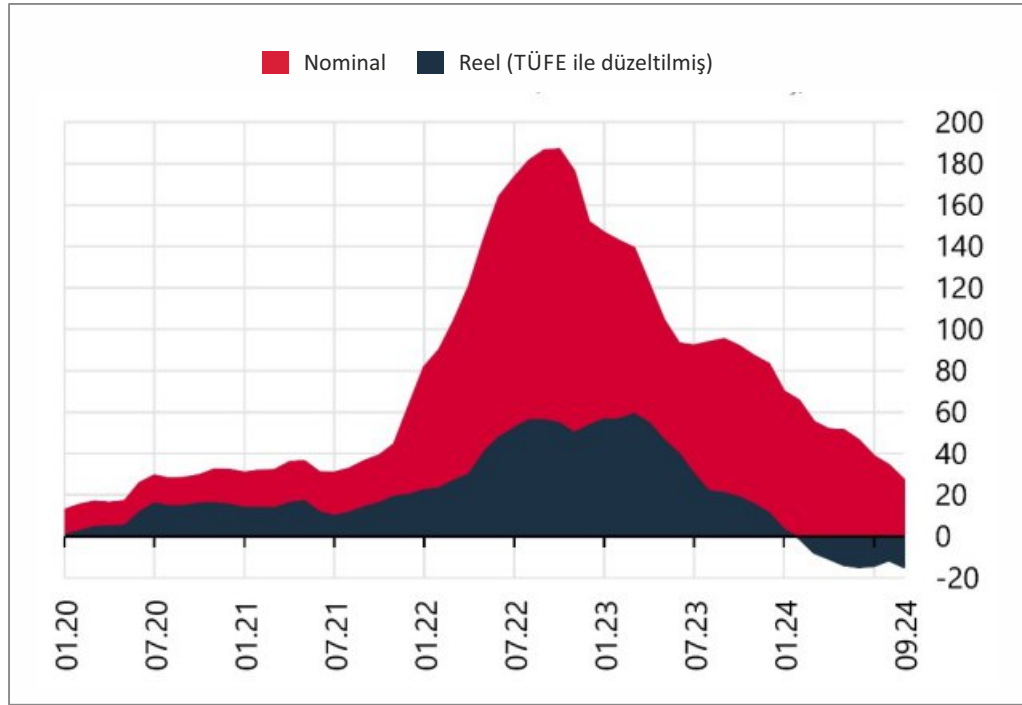
Kaynak: TÜİK

Türkiye'deki konutların kalite etkisinden arındırılmış fiyat değişimlerini izlemek amacıyla hesaplanan Konut Fiyat Endeksi (KFE) (2023=100), 2024 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre %1 oranında artarak 148 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bir önceki yılın aynı ayına göre %27,4 oranında artan KFE, aynı dönemde reel olarak %14,7 oranında azalmıştır.

2024 yılı Eylül ayında şehirlere göre konut fiyat endekslerindeki gelişmeler değerlendirildiğinde aylık bazda İstanbul'da %1,2, Ankara'da %2,2 ve İzmir'de %0,8 oranlarında artış gözlenmiştir. Endeks değerleri ise yıllık bazda İstanbul'da %23,4, Ankara'da %30,4 ve İzmir'de %23,1 oranlarında yükselmiştir.

Konut Fiyat Endeksi (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB

TÜİK tarafından açıklanan Yapı İzin İstatistikleri'ne göre 2024 yılı ikinci çeyreğinde belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilen bina sayısı yıllık bazda %22,7, daire sayısı %28,9 ve yüz ölçümü %30,9 azalmış, yapı ruhsatı verilen binaların toplam yüz ölçümü 27,1 milyon metrekare iken; bunun 14,6 milyon metrekaresi konut, 6,9 milyon metrekaresi konut dışı ve 5,6 milyon metrekaresi ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşmiştir.

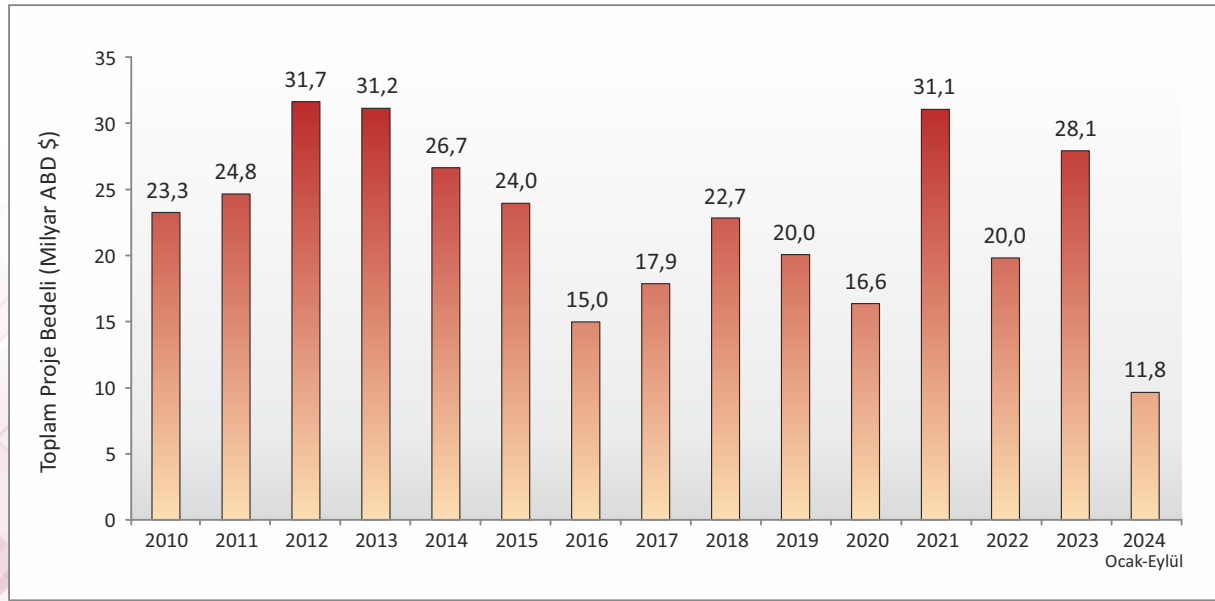
Yapı ruhsatı verilen binaların kullanma amacına göre en yüksek yüz ölçüm payına 18 milyon metrekare ile 2 ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar sahip olurken, bunu 2,2 milyon metrekare ile sanayi binaları ve depolar izlemiştir.

2024 yılı ikinci çeyreğinde belediyeler tarafından yapı kullanma izin belgesi verilen bina sayısı %14,7, daire sayısı %23,5 ve yüz ölçümü %14,7 azalmış, iskan verilen binaların toplam yüz ölçümü 18,1 milyon metrekare iken; bunun 9,3 milyon metrekaresi konut, 5,2 milyon metrekaresi konut dışı ve 3,6 milyon metrekaresi ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşmiştir.

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri: Türk müteahhitler dünya ikinciliğini bu yıl da korudu

Ocak-Eylül 2024 dönemi itibarıyla Türk inşaat sektörü tarafından yurt dışında 11,8 milyar ABD Doları tutarında 161 proje üstlenilmiştir. Böylece sektörün 1972 yılında Libya ile yurt dışı pazara açılmasından bu yana ulaştığı uluslararası proje portföyü büyüklüğü, 137 ülkede üstlenilen 12.297 projeye toplam 515,8 milyar ABD Doları olmuştur.

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetlerinde Yıllık Proje Tutarı (milyar ABD Doları)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

2024 yılının ilk dokuz ayında yurt dışında en çok iş üstlenilmiş ülke 2,3 milyar ABD Doları ile Suudi Arabistan olurken, 1,7 milyar ABD Doları ile Cezayir ikinci, 1,2 milyar ABD Doları ile de Gabon üçüncü sırada yer almıştır.

En Çok İş Üstlenilmiş Ülkeler ve Toplam Proje Bedelleri (ABD Doları)

2022	
Rusya Fed.	2.377.778.660
Azerbaycan	2.143.631.576
Irak	1.630.531.896
Romanya	1.602.462.190
Özbekistan	1.554.484.569
Tanzanya	1.083.754.392
Polonya	958.840.613
Katar	879.591.553
Macaristan	650.411.019
Libya	640.439.352
Diğerleri	6.435.511.887
Toplam	19.957.437.707

2023	
Rusya Fed.	4.611.777.575
Romanya	3.638.752.676
Türkmenistan	3.432.998.915
S. Arabistan	2.927.667.936
Libya	1.488.380.632
Irak	1.297.811.916
İspanya	1.039.452.397
Azerbaycan	937.731.900
Vietnam	789.326.529
Kuveyt	754.000.000
Diğerleri	7.173.753.055
Toplam	28.109.648.262

2024/Ocak-Eylül	
S. Arabistan	2.245.113.269
Cezayir	1.665.329.019
Gabon	1.219.979.033
Polonya	1.005.159.569
Kazakistan	976.324.477
Romanya	823.287.937
Irak	623.721.644
BAE	408.852.889
Umman	372.860.541
Özbekistan	357.219.241
Diğerleri	2.116.547.779
Toplam	11.814.395.398

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Dünya çapında referans alınan inşaat sektörü dergisi ENR'ın (Engineering News Record), her yıl müteahhitlerin bir önceki yılda ülkeleri dışındaki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirleri esas alarak yayımladığı “Dünyanın En Büyük 250 Uluslararası Müteahhidi Listesi” 16 Eylül'de açıklanmış; Türkiye, 43 firma ile listede ikinci sıradaki yerini 2024 yılında da korumuştur.

ENR, listenin yer aldığı “Müteahhitler Daha Yüksek Riskleri Dengeliyor” başlıklı bülteninde, küresel inşaat pazarında en büyük 250 uluslararası firmanın üstlendiği toplam proje değerinin 2023 yılında 2015 yılından bu yana en yüksek değeri olarak 499,7 milyar ABD Doları seviyesine çıktığını kaydetmiştir. Bültende küresel enflasyon, bölgesel çatışmaların giderek yoğunlaşan etkileri, tedarik zincirindeki sorunlar ve maliyet artışları nedeniyle projelerin, uygulama aşamasına geçme ile ertelenme arasında ince bir çizgide durduğu vurgulanırken, riskleri azaltmak ve operasyonları çeşitlendirmek için müteahhitlerin önemli pazarlarda ülkelerin yatırımlarını destekleyerek proaktif adımlar attığı belirtilmiştir. Listede ilk 100 firma arasına 6 Türk firması girmeyi başarırken, bir Türk firması da ilk 50 arasında yer bulmuştur.

Öte yandan, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin başarısının önündeki en önemli engel olarak ortaya çıkan yurt dışında üstlenilen projelerde Türk bankalarının teminat mektuplarının doğrudan kabul edilmemesi sorununun çözümü için çalışmalar TMB öncülüğünde sürdürülmektedir.

Nitekim, “Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Ödül Töreni”nde yaptığı konuşmada TMB Başkanı M. Erdal Eren “Sektörümüz açısından son derece önemli ve öncelikli konu Türk bankalarının teminat mektuplarının faaliyette bulunduğumuz ülkeler tarafından doğrudan kabul edilmemesidir. Teminat mektuplarının kontr-garantisi için ödemek zorunda kaldığımız yüksek komisyon tutarları maliyetlerimizi artırmakta ve rekabet gücümüzü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, Türk bankaları tarafından verilen teminat mektuplarının faaliyette bulunduğumuz ülkelerde doğrudan kabulünün sağlanması için Hazine ve Maliye Bakanlığı, BDDK, Bankalar Birliği, Eximbank ve ilgili diğer kuruluşların iş yaptığımız ülke makamlarına uluslararası standarttaki bankacılık sektörümüzü ve denetim standartlarımızı anlatmalarının faydalı olacağını düşünüyoruz. Bunun yanı sıra Libya, Suudi Arabistan, Türk Cumhuriyetleri ve Irak gibi çok yakın temasta olduğunuz ülkelerin en üst düzey yöneticileri ile yapacağınız siyasi görüşmelerde konunun tarafınızdan gündem maddesi yapılması kesinlikle daha etkili olacaktır.” sözleriyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan bizzat destek istemiştir.

Öte yandan Irak'ın kalkınma Yolu projesi ve bununla birlikte ülkede yapılması planlanan projelerde Türk müteahhitlik firmalarının yer almasını teminen görüşmeler yapmak amacıyla 18-19 Kasım tarihinde Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda ve TMB iştiraki ile Basra ve Bağdat'a düzenlenecek gezi öncesinde 15-17 Ekim tarihleri arasında Bağdat'a TMB Başkanı M. Erdal Eren başkanlığında Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan bir öncü müteahhitlik heyeti ziyareti düzenlenmiştir. Ziyaret sırasında, Bağdat Belediye Başkanı Ammar Musa Kazım, İmar, İskan, Belediyeler ve Kamu İşleri Bakan Yardımcısı Metin Al Jadirchi, Irak Müteahhitler Federasyonu Başkanı Ali Sinafi, Kalkınma Fonu Başkanı Mohammed Nejjar, Bağdat Valisi Abdul Mutalib Al Alawi, Başbakan Sudani'nin Ulaştırma Sorumlu Danışmanı Nasr Al Ezedi, Ulaştırma Bakan Yardımcısı Hazım Al Hifadhi, Su Kaynakları Bakanı Aoun Diab Abdullah ve Elektrik Bakanı Ziyad Ali Fadhil ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, iki ülke arasında inşaat alanındaki ilişkilerin geliştirilmesi imkanları üzerinde durulmuş ve Türk müteahhitlik firmalarının talip olduğu Kalkınma Yolu, Bağdat metro ve çevre yolu ile hastane, konut ve sulama projeleri gibi Irak'ın önümüzdeki dönem projeleri hakkında ilk elden bilgi alınmıştır.

UFUK TURU

Prof. Dr. Burak ARZOVA, 16 Ağustos 2024, NB Ekonomi Gazetesi
Ekonomist, Köşe Yazarı

Özetle düşen talep, talep enflasyonunu önlüyor. Kur kontrolü maliyet enflasyonunun oluşmamasını sağlıyor. Hizmet enflasyonu katı ama eskisi kadar yüksek hızda değil. Gıda fiyatlarındaki enflasyon da yapısal bir sorun olarak devam ediyor. Üretici enflasyonu ana eğilimi ikinci çeyrekte yavaşlama gösterdi.

Enflasyon hala büyük bir sorun ancak baz etkisiyle de olsa bir dezenflasyon süreci başladı.

Stagflasyon riski var mı? Evet var. Tıpkı her ameliyata alınan hastanın en basit ameliyat bile olsa yaşadığı ölüm riski gibi hep de var olacak.

Ancak politika yanlış yapılmazsa sert bir durgunluk olmasına karşılık buna yükselen bir enflasyonun eşlik edeceğini düşünmüyorum.

Özetle bana göre sert bir durgunluk bizi bekliyor ama bu stagflasyon olmayacak.

Haluk BÜRÜMCEKÇİ, 30 Ağustos 2024, Gazete Oksijen
Ekonomist, Köşe Yazarı

Peki o zaman resesyona girmekten kaçındık diyebilir miyiz? Eğer resesyondan anladığınız “yıllık bazda daralma” ise evet kaçındık, ancak teknik tanımı ile “iki çeyrek üst üste milli gelirin çeyrekten çeyreğe değişiminin negatif olmasından” ise maalesef kaçınmadık.

Teknik resesyon yıllık bazda daralmalara göre ekonomilerin daha sık içine girdikleri bir durum. Örneğin, son yıllarda Euro Bölgesi bu süreçlerden geçti, zira çeyrekten çeyreğe %0.1 gibi minik bir daralma olsa bile teknik resesyon etiketini yapıştırırlar. Biz ise bu kavramlara yeni yeni alışıyoruz. Uzun yıllar verilerin ham olarak yayınlanması nedeniyle her veriyi yıllık değişim olarak takip etme alışkanlığı hakim durumda. Oysa her veri üzerinde mevsim ve takvim etkileri gözleniyor. Örneğin, milli gelir her çeyrekte aynı büyüklükte değil, genellikle son çeyrek tarım hasadının da yardımıyla en yüksek gelir düzeyinin kaydedildiği dönem oluyor, benzer şekilde her çeyrekte çalışılan işgünü sayısı aynı olmuyor, tatiller nedeniyle. Bu nedenle, birçok veri gibi milli gelir verisi de mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış olarak açıklanıyor bir süredir.

Söz konusu etkilerden arındırılmış verinin çeyreklik değişiminin boyutu ise büyüme eğiliminin gücü hakkında ileriye dönük önemli bilgi veriyor. Örneğin; çeyreklik büyüme %1 olarak gerçekleşmiş ise bunu yıllıklandırıp %4 civarı bir büyüme hızında gidiyoruz denebiliyor. Dolayısı ile, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelen veriyi değerlendirirken çeyrekten çeyreğe değişimi öncelemeyi umarım biz de alışkanlık ediniriz.

Prof. Dr. Erhan ASLANOĞLU, 4 Eylül 2024, NB Ekonomi Gazetesi
Ekonomist, Köşe Yazarı

Sonuç olarak, enflasyon ile mücadelede esas olan iç talebi bastırmaktır. Mevcut durumda hem iç hem dış talebi bastırmaya başladığımız için arzı daha fazla bastırmaya başlıyoruz. Bu tablo maliyet ve beklenti kaynaklı enflasyonu besliyor. Rakamlar da ona işaret ediyor. İç talebi para ve maliye politikası ile daha fazla bastırmamız, servet etkisi kaynaklı taleple mücadele için kayıt dışı ile mücadele etmemiz, kur politikasını dış talebi devreye alacak şekilde yeniden kurgulamamız gerekiyor.

Dr. Mahfi EĞİLMEZ, 5 Eylül 2024, www.mahfiegilmez.com

Ekonomist, Yazar

OVP 2025-2027, tabloları ve ekleri de dâhil olarak 100 sayfalık bir metin. Metinde hedefler ortaya konulduktan sonra bu hedeflere varılması için yapılması gerekenler, atılması gereken adımlar sıralanıyor. Ama bunların nasıl, ne zaman yapılacağı, kimin bunları denetleyeceği bunlar yerine getirilmezse ne olacağı gösterilmiyor. Ayrıca yapılacaklarla ilgili somut veriler de yok. Yani “şu adım atıldıktan sonra o alandaki durumun şöyle olması bekleniyor ve ardından sonraki adımın şu tarihte atılması gerekiyor” gibi bir öngörü, yönlendirme yer almıyor. Beğeniriz, beğenmeyiz birçok yönden eleştiririz ama mesela IMF programları her üç ayda bir en azından temel göstergelerde nereye gelinmesi gerektiğini öngörür. O nedenle IMF programı bir program olarak kabul edilir. Yukarıda değindiğimiz gibi bizim bütçe de (son yıllardaki bütün bozulmalara karşın) böyle bir programdır. Her ay nereye varıldığı, ne durumda bulunduğu ortaya çıkar.

Özetle söylemek gerekirse OVP 2025-2027, önceki OVP'lerde olduğu gibi bir dilek ve temenniler metni olarak karşımızda duruyor.

Alaattin AKTAŞ, 6 Eylül 2024, NB Ekonomi Gazetesi

Köşe Yazarı

2024-2026 dönemine ilişkin OVP'de bu yılın ortalama dolar kuru 36.78 olarak varsayılmıştı. Ancak hem yurt dışından pek istenilen ölçüde olmasa da döviz girişi sağlanması, hem yurt içi yerleşiklerin uzun süre artmadığını gördükleri dövizden çıkarak TL'ye yönelmesi kurdaki artışı iyice yavaşlattı. Enflasyonla mücadelenin temel taşlarından biri TL'nin reel olarak değerlendirilmesi ve bu ekonomi yönetimi eliyle de bir anlamda özendirildi. Sonuçta yıl ortalamasında 36.78 olarak öngörülen dolar kurunun bu düzeye ulaşmayacağı görüldü.

2025-2027 programı çerçevesinde doların bu yılki ortalamasının 33.22'de kalacağı tahmin ediliyor. Doların yılbaşından şimdiye kadarki ortalaması 32 lira. Buna göre yıl ortalamasının 33.22 olması için, kalan dört ayın ortalamasının 35.6 düzeyinde oluşması gerekiyor.

Dolar kuruna ilişkin gerçekleşme tahmini yalnızca bu yıl için aşağı çekilmedi. 2025 ve 2026 için 2024-2026 programında dile getirilen tahminler de düşürüldü. Bu da, önümüzdeki dönemde de reel olarak değerlendirilecek bir TL öngörüldüğünün göstergesi.

Şeref OĞUZ, 13 Eylül 2024, NB Ekonomi Gazetesi

Köşe Yazarı

Ömer Hayyam'ı biz aşkın ve şarabın şairi olarak biliriz. Ancak Batı dünyası onu, tarihin en seçkin 10 matematikçisi diye anar. Onun rubailerinden biri, matematik optimizasyona işaret eder; “Bir arabayı alın, 4 tarafına at koşun, akşama dek kamçılaysın, araba kıpraşır ama asla hiçbir yere varamaz...”

Öneriyi de eksik etmez rubainin ikinci mısraında; “Bir yere varmak istiyorsan, atları arabanın tek yönüne koşmaya bak. Elbette nereye varacağını bilerek...” Bu rubaiden bizim BRICS üyelik başvurusuna düşen öğüt şu olabilir; “Amacımız yoksa neden her yönde at koşturuyoruz?”

Bundan çeyrek asır önce, ABD'nin başı çektiği, “Çok Taraflı Yatırım Anlaşması” (MAI) girişimini hatırlıyorum. MAI (Multilateral Agreement of Investment) sayesinde Batı, yatırım yaptığı ülkenin toprağını kendisinin sayacak, doğacak zarardan ise yerel hükümetleri sorumlu tutacaktı.

Ama Fransa'nın direnişi ile bu oluşumun dışında kalabildik. Şimdi Uzak Doğu'da tarihin en büyük ekonomik işbirliği girişimi olan RCEP var ve buna dair entelektüel birikim üretmedik. Hangi fırsat veya tehditleri barındırdığını çalışmadık. Ona üyelik için strateji belgesi, vizyon oluşturamadık.

Yapabildiğimiz, klavyede her tuşa basmak oldu ve BRICS tuşunu da denemek oldu. Oysa bastığın her tuşun ülke ekranına neler getireceğini hesap etmezsen Türkiye'nin yarını “mavi ekran” verebilir.

Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU, 18 Eylül 2024, NB Ekonomi Gazetesi

Ekonomist, Yazar

Bürokraside köklü ve geleneği oluşmuş kuruluşları bir çırpıda yok etmek ya da kaldırıp atmak kimseye bir şey sağlamadı. Devlet Planlama Teşkilatı, Hesap Uzmanlığı, Maliye Müfettişliği gibi kuruluşların kapatılmasıyla kim ne kazandı? Kim bugünkü vergi denetim yapısının etkin olduğunu söyleyebilir?

Bu güçlü kuruluşları güçlü kılan onların yazılı kuralları ve yazılı olmayan işleyişleri olmuştur. Çünkü bu yapıların işleyişini sağlayan “liyakat düzeni” vardı. Liyakat, kariyer mesleğine sahip olmanın vazgeçilmez gerçeğidir. Kariyer sahibi, geldiği tüm noktalara objektif kural ve sınavlar sayesinde ulaşmıştır. Kariyer mesleğinde, hukukun objektif ve yazılı kuralları yanında ahlak ve etiğin yazılı olmayan ilkeleri de benimsenmiştir.

Oysa liyakatin olmadığı yerde onun yerini “sadaikat” aldı. Sadaikat, gerekçesi maddi veya manevi ne olursa olsun bir karşılığı içerir. Galiba Türk bürokrasisinin özellikle son 20 yılına damgasını vuran en önemli sıkıntı da bu. Sadaikati erdem sayıp ya da kendinden bilip olur olmaz yerlere yandaşları ya da bu görüntüyü veren bukalemunları getirmekle sorunlar çözülemez. Liyakatin sembolü büyükelçilik, valilik, yüksek yargıçlık gibi yerlere getirilenlerin hiçbir şekilde dikiş tutturamadığı gibi gittikleri kurumları zedeledikleri de görülüyor.

“Bürokratik oligarşi” söylemi de “yüksek faiz” sarmalı gibi Hükümetin ayağına dolaşacak gibi...

Prof. Dr. Emre ALKİN, 25 Eylül 2024, NB Ekonomi Gazetesi

Ekonomist, Köşe Yazarı

Kredi faizlerinin yüksek olması da otomobil ve konut alımını durduramıyor. Ayrıca 5 gelir diliminin en tepesinde olanların İtalya, İspanya ve Japonya'dakiler gibi yaşadıkları, harcamalarını durdurmadıkları anlaşılıyor. TCMB ise bir alt gelir grubunun Meksika ve Arjantin vatandaşları gibi, onun altındakilerin Peru ve Türkmenistan'dakiler gibi, 4. gelir dilimindekilerin Irak ve Libya vatandaşları gibi, en alttakilerin de Hindistan ve Venezuela'dakiler gibi yaşadıklarını göremiyor. Alt gelir gruplarının üzerine tasarlanmış talep daraltıcı politikanın siyasal sonuçlarını da göremedikleri kesin.

Bir bilgi daha vereyim: Yapılan hesaplamalar son 6 yılda hiç tasarruf yapmadan borçlanarak konut alan bir ailenin reel servetinin % 50 arttığını gösteriyor. Dolayısıyla kimse mevduat faizinin yüzüne bakmıyor. Peki bu inat niye? Açıkçası tarihte kurum körlüğü yaşayarak hatalı reçeteler yazan birçok ekonomi yönetimi var. En yakın tarih 1999-2000 reçetesi idi. Önce ekonomi bozuldu sonra siyasi gerginlikler eklenince 2001 krizini yaşadık. IMF ile beraber yazılan reçete yanlıştı. Şu anki reçete de buna benziyor desem yanlış olmaz. Dövizi ucuz tuttukça, faizler yüksek olsa da tüketimi durdurmak mümkün olmaz.

Ege CANSEN, 26 Eylül 2024, Sözcü Gazetesi

Ekonomi Yazarı

Türkiye'de enflasyonun temel sebebi TL'nin devalüasyonudur. Düşük faiz yüzünden ekonominin ısınması yani talep artışı değildir. Mahut Nas'tan sonra, halkın panik halinde tasarruflarını dövize çevirmeye başlaması yüzünden dolar fiyatı aniden artmasaydı, pandemi ve Ukrayna savaşı yüzünden petrol-doğal gaz fiyatları ile navlunlar yükselmeseydi, Türkiye'de enflasyon zıvanadan çıkmazdı. Şimdilerde de ekonomi soğuduğu için değil, dolar fiyatı baskılandığı için enflasyon munisleşti. Enflasyonda beklenen inişin ana sebebi de bunun devam edeceğinin varsayılmasıdır. Talep kısıcıcı parasal önlemlerin de belli bir etkisi olabilir. Konjonktürel olarak cari açığın azalması harika oldu. Akılda kalsın: Düşük enflasyonun kalıcı olması için “döviz dengesi” sıcak parasız kurulmalıdır. Döviz fiyatı fırlarsa hiçbir TL faizi enflasyonu frenleyecek kadar yüksek olmaz.

SON SÖZ: Sebebini bilemediğin başarı, sebepsiz şekilde başarısızlığa döner.

Şevket SAYILGAN, 2 Ekim 2024, Dünya Gazetesi**Ekonomist, Köşe Yazarı**

Türkiye ekonomisi, kısa vadeli ciddi zorluklarla karşı karşıya olsa da uzun vadeli değişkenlikteki reformlar ve küresel piyasalardaki gelişmeler, ekonominin gidişatını olumlu yönde etkileyebilir. Enflasyonun kontrol birlikteliği, para politikasında şeffaflık ve aralık, dış ticaret aralığının ayrı ve üretim kapasitesinin ilerlemesi gibi adımlar, Türkiye'nin ekonomik istikrarını güçlendirebilir. Ancak bu adımlar atılmazsa, Türkiye'nin mevcut kırılğan ekonomik yapısı, daha geniş kapsamlı yol açılabilir ve bir ekonomik kriz senaryosunu tetikleyebilir.

Son söz: Çok şeye sahip olmak değil az şeye ihtiyaç duymak önemlidir. Eyleme geçmeyen farkındalık pişmanlıktır.

Doç. Dr. Özge ÖNER, 4 Ekim 2024, Gazete Oksijen**Ekonomist, Köşe Yazarı**

Defaatle tekrarladığım üzere; bir şirketin batışını ele alırken ihtiyaç duyduğumuz yaklaşım şudur; batan sadece şirketler değil, ülkenin iş yapabilme kabiliyetidir. Hür teşebbüsün ve ihracatın müreffeh bir toplum ideali için önem arz ettiğine hemen herkesin kani olduğu bir ülkeden evrildiğimiz şey, maliyeti ne olursa olsun canlı para peşinde koşmak ve olası bir seçim takvimine ideal makro göstergelerle girebilme gayretinde bir ülke olmamalıydı. Kapanan ve kapanacak olan her şirket, dünya pazarında tırnaklarımızla kazıyarak edindiğimiz paya, senelerce emek harcanarak bina edilmiş ilişkilere, o ilişkiler bina edilsin diye gidilen fuarlar için vergilerden ayrılan teşviklere ve haliyle de o kaynaklarla yapılabilecekken yapılamayan başka kamu harcamalarına, ustadan çırağa aktarılan tecrübeye ve bilgiye de denk düşüyor. Petrolsüz, doğalgazsız bir ülke olarak Orta Doğu'da böyle bir üretebilme gayretiyle ayakta kaldık biz. Bu vesileyle Türkiye çeperindeki bütün ülkelerden yüksek yaşam standartlarına sahip olabildi. Batan şirketlere, katma değeri düşen ihracata baktığımda benim gördüğüm kayıp budur. Keşke ölen ölür kalan sağlar bizimdir yerine böyle bakılabilseydi.

Dr. Burcu AYDIN, 4 Ekim 2024, NB Ekonomi Gazetesi**Ekonomist, Köşe Yazarı**

Eylül ayı enflasyonu, hükümete uygulanan politikaları eleştirel bir gözle değerlendirme imkânı sunabilir. Para politikasında erken gevşemenin riskli olduğunu ve enflasyonla olan mücadelede kalıcı kazanımlar elde edilmesi için para, mali, idari ve sosyal politikaların koordineli bir şekilde uygulanması gerektiğini gösteriyor. Politikalara güvenin tesisi için sürdürülebilirliğe ilişkin soru işaretlerinin giderilmesi gerektiğini; bunun için de başta kurumsal, yönetsel ve hukuki alanlardaki uygulamaların iyileştirilmesi gerektiğini yansıtıyor.

Birlik Mahallesi, Dođukent Bulvarı, 447. Sokak 4, 06610, ankaya-ANKARA • Tel: (312) 440 81 22 • Faks: (312) 440 02 53

@ tmb@tmb.org.tr

www.tmb.org.tr

/company/tmborgtr

/TMB_TCA

/TMB_TCA